İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK KIRILGANLIK GÖSTERGELERİNİN YATIRIM BANKALARININ ORTALAMA AKTİF KARLILIKLARINA ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif Aslan
200016453

İstanbul, 2022

İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİSOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EKONOMİK KIRILGANLIK GÖSTERGELERİNİN YATIRIM BANKALARININ ORTALAMA AKTİF KARLILIKLARINA ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif Aslan
200016453

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi
Güldenur Çetin

İstanbul, 202

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Elif Aslan

Özet

Yatırım bankaları gelişmiş ülkeler için finans piyasasında önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizde ise hala gelişmekte olan bir bankacılık faaliyeti olarak karşımıza çıkan yatırım bankaları mevduat kabul etmeyerek, atıl fonları ve öz sermayeleri ile faaliyetlerini yerine getirmekte aynı zamanda farklı alanlarda danışmanlık hizmetleri de vermektedir. Bununla birlikte birçok farklı görevi olan bu bankalar bir işletme şeklinde çalışmakta, karlılık ve sürdürülebilirlik hedefleri bulunmaktadır.

Bu çalışma da karlılık verileri kaliteli bir yönetim aynı zamanda aktif yapının verimli kullanılıp kullanılmadığını bizlere gösteren Aktif Karlılık rasyoları üzerinden elde edilmiş ve araştırılmıştır. Araştırmamızın amacı Türkiye de sık sık yaşanan şoklar, krizler ve ekonomik kırılganlıklar karşısında yatırım bankalarının ortalama aktif karlılıklarının, Amerikan Merkez Bankasının (FED) belirlemiş olduğu ekonomik kırılganlık göstergelerine karşı nasıl tepki verdiği incelenmeye çalışılmıştır.

2002-2020 yılları dahil edilerek seçilen ekonomik kırılganlık göstergeleri ile aynı yıllar için verilerine ulaşılabilen 13 yatırım bankasının ortalama aktif karlıkları, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak korelasyon ve regresyon analiziyle açıklanmaya çalışılmıştır. Regresyon analizinde enter metodu seçilmiştir.Yordayıcı parametrelerin dahil edildiği regresyon analizinde kurulan modelin Enflasyon oranını, Kamu Borcunun GSYH'ye Oranı ve Bankaların Özel Sektöre Kullandırdığı Yurt içi Kredilerin GSYH'ye Oranını sırasıyla %99,8 %98,1 %97,8 oranında açıkladığı gözlemlenmiştir. Cari Dengenin GSYH Oranı ve Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile anlamlı bir bağ görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Yatırım Bankacılığı, Aktif Karlılık, Ekonomik Kırılganlık, SPSS, Korelasyon, Regresyon Analizi

Abstract

Investment banks have an important place in the financial market for developed countries. Investmen banks, which are still emerging as a developing banking activity in our country, do not accept deposits and carry out their activities with idle funds and equity capital, in different fields. Moreover these banks, which have many different tasks, work as a business and have profitability and sustainability goals.

In this study, profitability data were obtained and researched through Asset Profitability ratios, which show us whether a quality management and active structure are used efficiently.

The purpose of our research is to examine how the average return on assets of ınvestment banks responds to the economic fragility indicators determined by the US Federal Reserve (FED) in the face of frequent shocks, crises and economic fragilities in Turkiye.

The economic fragility indicators selected by including the years 2002-2020 and the average return on assets of 13 investment banks whose data can be accessed for the same years were tried to be explained by correlation and regression analysis using the SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) package program.

The enter method was chosen in the regression analysis. It was observed that the model established in the regression analysis, in which the predictive parameters were included, explained the Infaltıon rate, the Ratio of Public Debt to GDP and Ratio of Domestic Loans Extended by Banks to the Private Sector to GDP as %99.8 , %98.1 , %97.8 , respectively. No significant correlation was observed with the Current Account Balance to GDP Ratio and Total External Debt to Annual Export Ratio.

Keywords: Investment Banking, Asset Profitabılıty, Economic Vulnerability, SPSS, Correlation, Regression Analysis

İÇİNDEKİLER

Özet iii
Abstract iv
İÇİNDEKİLER v
TABLO LİSTESİ vii
ŞEKİL LİSTESİ viii
KISALTMALAR ix
1.GİRİŞ 1
2.YATIRIM BANKACILIĞI 3
2.1.Yatırım Bankacılığı Kavramı 3
2.2.Yatırım Bankalarının Fonksiyonları 4
2.3.Yatırım Bankalarının Faaliyetleri 5
2.4.Yatırım Bankalarının Gelişimi 6
2.5.Türkiyede Faaliyette Bulunan Yatırım Bankaları 8
2.5.1. Aktif Bank 8
2.5.2. Bank Of America Yatırım Bank A.Ş. 9
2.5.3. BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. 9
2.5.4. D Yatırım Bankası 9
2.5.5.Destek Yatırım Bankası 10
2.5.6. Golden Global Yatırım Bankası A.Ş. 10
2.5.7. GSD Yatırım Bankası A.Ş. 10
2.5.8. İller Bankası A.Ş 10
2.5.9. İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş 11
2.5.10. Nurol Yatırım Bankası A.Ş. 11
2.5.11. Pasha Yatırım Bankası A.Ş. 11
2.5.12.Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş. 12
2.5.13. Türk Eximbank 12
2.5.14. Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş 12
2.5.15. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. 13
2.5.16. Diler Bank A.Ş. 13

3.AKTİF KARLILIK 16
3.1.Türkiyede Bankacılık Sektörü Güncel Aktif Büyüklük ve Karlılık 21
4.KIRILGANLIK KAVRAMI 25
4.1.Kırılganlığın Sınıflandırılması 27
4.1.1.Ekonomik Kırılganlık 27
4.1.2.Finansal Kırılganlık 30
4.2.Kırılganlık Göstergeleri 35
4.3.Seçilen Ekonomik Kırılganlık Göstergeleri 37
4.3.1.Cari Denge /Gsyh 38
4.3.2.Enflasyon Oranı 40
4.3.3. Kamu Borcu Ve Dış Borç 42
4.3.4.Yurtiçi Kredi 44
5.VERİ ANALİZ, YÖNTEM VE BULGULAR 45
5.1.Korelasyon Analizi 52
5.2.Regresyon Analizi 62
6.SONUÇ 67
KAYNAKÇA 70

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Sermayelerine Göre Bankaların Tablosu 14
Tablo 2. Yatırım Bankalarının Örnek Bilanço Yapısı ve Rasyoları 15
Tablo 3. Karlılık Üzerine Yapılan Araştırmalar 19
Tablo 4.Kırılganlığı Derinleştiren Risk Faktörler 31
Tablo 5. 2002-2020 Yılları Bağımlı ve Bağımsız Veri Seti 49
Tablo 6. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Betimleyici İstatistik Tablosu 50
Tablo 7. Çalışmada Kullanılan Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu 52
Tablo 8. Çalışmada Kullanılan Enflasyon Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu 54
Tablo 9. Çalışmada Kullanılan Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu 56
Tablo 10. Çalışmada Kullanılan Yurt İçi Kredi/GSYH ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu 58
Tablo 11. Çalışmada Kullanılan Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu 60
Tablo 12. Cari Dengenin GSYH' ye Oranının Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları 62
Tablo 13. Enflasyon Oranı Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları 63
Tablo 14. Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranının Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları 64
Tablo 15. Yurt İçi Kredi/GSYH Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları 65
Tablo 16. Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranının Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları 66

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.Banka Sayıları 22
Şekil 2. Fonksiyon Grubuna Göre Aktiflerin Dağılımı 23
Şekil 3. Aktif Karlılığı 24

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BDDK: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu

DFID: (Department for International Development) İngiltere Uluslararası Kalkınma Bakanlığı

DESİYAB: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası

FED: (Fedral Reserve) Amerikan Merkez Bankası

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

KNBS: Kamu Net Borç Stoku

NFM: Net Faiz Marjı

OECD: (Organisation for Economic Co-operation and Development) Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü

ROA: (Return on Assets) Aktif Karlılık

ROE: (Return on Equity) Özkaynak Karlılığı

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

1.GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde, finans piyasasının yapısı neye eğilim gösterirse göstersin bankalar hizmet sektörünün, para ve sermaye piyasasının en önemli kurumları arasında yer almaktadır. Ayrıca işlemlerin çoğunun gerçekleştiği aracı kurumlar olarak da göze çarpmaktadırlar. Bu sebeple yoğun işlem hacminin gerçekleştiği finans piyasası, rekabetin, riskin, bilgi asimetrisinin ve negatif şokların arttığı, aynı zamanda ülkelerin birbirini etkileyebildiği yeni dünya ekonomi düzeninde ciddi kırılganlıklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Küresel ölçekte gerçekleşen şoklar ve krizler bankaların performanslarının, karlılıklarının, varlıklarını devam ettirebilme güçlerinin, rekabet edilebilirliklerinin ölçülmesi gerekliliğini doğurmuştur. Böylece finansal piyasalarda doğabilecek krizlere önlem alınmış da olacaktır.

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşanan kriz sonrasında bir yatırım bankası olarak faaliyette bulunan Lehman Brothers ve Merrill Lynch gibi bankaların iflas etmiş olması darbe alan finans sektörünün, sektörün karlılığı üzerine tekrardan yoğunlaşılması konusunda farkındalık yaratmıştır. Ekonomide meydana gelebilecek krizlerden ve negatif şoklardan daha az zararla çıkabilmek için bankaların karlılığının ölçülmesi gerekmektedir.

Türkiye'de 2022 yılı itibariyle 16 yatırım ve kalkınma bankası bulunmaktadır. Hazırladığımız bu tez çalışmasında verilerine ulaşabildiğimiz 13 yatırım bankasının FED'in kabul ettiği ekonomik kırılganlık gösterge verilerine karşı ortalama aktif karlılığının nasıl tepki verdiğini, hangi bankaların hangi göstergelerin artış ve azalış trendine dikkat etmesi gerektiği incelenmek istenmiştir. Araştırmamız sonucunda birbirini yordayan parametrelerin neler olduğunu ve bankaların kırılganlığa sebep olan durumlar karşısında takipte olması gereken kırılganlık göstergeleri bulunmaya çalışılmıştır. Aktif varlıkların ve aktif karlılığın doğru kullanımında ve yaşana kriz, şok ve kırılganlık zeminlerinde önlem alınmasında, yatırım bankalarının yönetim süreçlerinde verilecek kararlar da çalışmamız ile yol gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızı gerçekleştirirken 13 yatırım bankasının ve ekonomik kırılganlık göstergelerinin 2002-2020 yılları verileri toplanmıştır. SPSS paket programı üzerinden verilerin önce betimleyici tablosu hazırlanmış, sonrasında korelasyon ve regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Regresyon analizi enter metodu kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Seçilen ekonomik kırılganlık verileri olan, Cari Dengenin GSYH'ye Oranı, Enflasyon Oranı, Bankaların Özel Sektöre Kullandırdığı Yurtiçi Kredilerin GSYH'ye Oranı, Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı World Bank Data'dan (2022) , Brüt Kamu Borcunun GSYH'ye Oranı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Altıok ve Yamaçlı'nın (2021) çalışmalarından elde edilmiştir. Bankaların ortalama aktif karlılıkları Türkiye Bankalar Birliği (2022) (TBB) istatistiki tablolarından toparlanmıştır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde yatırım bankalarının tanımından, faaliyet ve fonksiyonlarından bahsedilmiş gelişimi anlatılmıştır. Devamında Türkiye'de bulunan yatırım bankalarından kısaca bahsedilerek örnek bilanço ve rasyo tablosu eklenmiştir. Aktif karlılık kavramı ve önemi açıklanmış BDDK Mart 2022 raporuyla şuan ki bankacılık sektörünün durumu aktarılmıştır.
İkinci bölümde Kırılganlık Kavramı alt başlıkları ve ekollerin gözünden aktarılmış, ekonomik kırılganlık göstergeleri başlıklar halinde verilmiştir.
Son bölümde ise bulgular tablolara aktarılmış, SPSS üzerinden Korelasyon ve Regresyon analizi yapılarak analizden çıkan sonuçlar açıklanmıştır.

2. YATIRIM BANKACILIĞI

2.1. Yatırım Bankacılığı Kavramı

Yatırım bankaları, işletmelerin veya devletin orta ve uzun vade içerisinde hedefledikleri yatırımları finanse edebilmelerine aracılık etmek amacıyla, halkın kısa veya uzun vadede tasarruflarının ulaşılabilir hale gelmesine, aynı şekilde sınai ve ticari hisse senetlerine, tahvillere de halkın ulaşmasını sağlayarak tasarruf edilen fonların sermaye piyasasına aktarımını kolaylaştıran, danışmanlık, menkul değer satışında aracılık gibi hizmet alanlarına sahip, mevduat kabul etmeyerek ticari bankalardan ayrılan bir bankacılık faaliyetidir. (Öztürk, 2014)

Yatırım Bankaları aynı şekilde kalkınma bankaları da, finansal aracı görevi olan kurumlardır. Yatırımlara fon sağlama ya da yapılacak yatırımlar için uygun altyapı oluşturma, yatırımcılara bilgi, teknik ve ekonomik şekillerde destek olmak ve menkul kıymetler borsalarının gelişim süreçlerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuşlardır.
İki banka türü beraber anılmalarına karşın farklı tanımlanmaktadır. Hukuki va mali yapılarda büyük benzerliklere sahip olan yatırım ve kalkınma bankaları ülkelerin sanayileşme faaliyetlerinin gelişiminde aracı mali kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. (Koç, Bağcı, & Işık, 2016)

Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu devletlerde yatırımcıları varlıklarını menkul değer alım satım alanında değerlendirmelerini sağlayan yatırım bankaları doğrudan kredi vermemektedirler. Orta ve uzun vadede fon sağlayarak finanse edilmelerine olana sağlamaktadırlar. Mevduat kabul etmemekte, ticari bankacılık yapmamakta, bu alanlar ve kalkınma bankalarının faaliyet alanları dışında kalan kurumlar olarak tanımlanmaktadırlar.
Yatırım bankaları, fonksiyonlarını yerine getirirken şu fonları kullanırlar:

- Öz sermayesi
- İdarelerinde atıl bulunan fonlar
- Aldıkları borçlardan oluşan fonlarla faaliyetlerini sürdürürler (Arabacı, 2018) .

2.Dünya Savaşından itibaren kalkınma bankalarıyla birlikte benzer faaliyet alanlarıyla kendisini gösteren yatırım bankacılığı, özellikle finans dünyası içerisinde finansal araçların birbirleri içerisinde daha karmaşık ve daha rekabetçi hale gelmesiyle de kısıtlı fakat ihtiyaç duyulan bankacılık hizmetlerine yeni hizmetler ekleyerek gelişim göstermeye devam etmiştir.

Türkiye de yatırım bankacılığı kalkınma bankalarının gölgesinde kalmış istediği gelişmeyi gösterememiş ancak gelişmiş ülkelerde hızla ilerleme kaydetmiştir.
Bugün ki gelinen noktada yatırım bankaları yüklenimcilik (underwriting), sigorta ve danışmanlık hizmetleri, varlık yönetimi, aracılık gibi geleneksel ve en temel bankacılık hizmetlerine dayanan bir dizi faaliyet içermektedir. Bu hizmetler içerisinde underwriting ve danışmanlık hizmetleri çekirdek yatırım bankacılığı faaliyeti olmaktadır. (Iannotta, 2010)

2.2.Yatırım Bankalarının Fonksiyonları

Yatırım bankacılığı faaliyet alanları bankacılık sektöründe kabaca ifade edilecek olursa ticari olan faaliyetlerin dışında kalan faaliyet alanlarını kapsamaktadır. Yatırım bankacılığı 3 başlıkta sınıflandırılabilecek bir dizi faaliyet içermektedir (Iannotta, 2010):

- Yatırım bankalarının ortaya çıkışından itibaren en temelde yer alan yatırım bankaları faaliyetleri arasında, finans sisteminde sermayesini ve karlılığını arttırmaya çalışan işletmelere sağlanan yüklenim hizmetleri, firma birleşme, satın alma durumları, borç yapılandırma süreçleri gibi danışmanlık hizmetleri yer almaktadır.
- İkinci olarak kendi bünyesinde bulundurdukları atıl fonları ile özel ticaret yapmak ve portföyünde yer alan müşterilerinin menkul kıymetleri ile aracılık, alım-satım, komisyonculuk yaparak gelir sağlamak da yatırım bankalarının fonksiyonları arasında yerini almıştır.
- Bir diğer önem verilen faaliyet alanı ise komplike bir alan varlık yönetimidir. Geleneksel varlık yönetimi yatırım fonları ile gerçekleştirilirken, alternatif olarak ayrıca gayrimenkul fonları, özel sermaye ve hedge fonlar ile de varlık yönetimi yapılmaktadır.

Yatırım bankaları firmalara yapacakları yatırımlarda stratejik kararlar almada, hizmet veren ile müşteri arasında ilişkileri kuvvetlendirip organize olunmasında ve organizasyonun gerçekleştirilmesinde destek olmaktadır. Yanlış karar alınmasında ve uygulanmasının böylece önüne geçilmektedir. Yukarıdaki başlıklara ek olarak yatırım bankalarının ekleyeceğimiz birkaç görevi daha bulunmaktadır (Erol, 2021):

- Menkul kıymetlerin ihraç edilmesi, elinde menkul kıymeti bulunduranlardan satın alınması, satışına destek verilmesi garanti edilmesi, satışın gerçekleştirilip aracılık yapılması
- Finans piyasasının gelişimine katkıda bulunmak
- Firmalara gerekli fon kaynağını orta ve uzun vade içerisinde sunmak
- Tasarrufların doğru alanlara kanalize edilmesine yardımcı olmak
- Tasarruf sahiplerine ellerinde bulundurdukları tahviller için anapara ve faizinin zamanında ödeneceğine dair garanti vererek tahvil ihracını kolaylaştırmak
- Finans piyasasına giriş yapmak isteyen işletme ve kuruluşlara danışmanlık yapmak
- Menkul kıymetlerin halka arzında yardımcı olmak

2.3.Yatırım Bankalarının Faaliyetleri

Yüklenimcilik (Underwriting): Geleneksel yatırım bankacılığı faaliyeti arasında yer alan yüklenimcilik, devletler veya firmalar için kısa ve uzun vadede verilen fonların garanti edilmesi, sigortalanması şeklindedir olmaktadır.

Menkul Kıymetlerin Pazarlanması ve Para Piyasası Faaliyetleri: Para piyasası kısa vadeli menkul kıymetlerin olduğu hazine bonosu, tahviller ve mevduat sertifikalarının faaliyetleriyle ilgilenmektedir. Yatırım bankaları bu süreçlerde piyasa yapıcı olarak yer almakta ikincil piyasayı geliştirerek birincil piyasaya katkı sunmaktadır. Aynı zamanda aracılık faaliyeti de yapmaktadır.

Danışmanlık Hizmetleri: Yatırım bankaları firmaların büyüyüp gelişmesine göre daha fazla önem kazanmaktadır. Güvenilir bir danışman olmasının yanında finansal planlar yapılırken, mali yapılandırma, devralma gibi durumlarda yatırım bankalarının göstereceği

yola ihtiyaç duyulmaktadır. Yatırım bankaları projeleri finanse edebilmekte danışman olduğu tarafta riskleri belirleyip ortakları çekerek devletin kurumlarıyla olan işleri de hallederken, aynı zamanda finans düzenleyici olarak da hareket etmektedir.

Portföy Yönetimi: Menkul kıymet piyasası geliştikçe varlıklarını yatırıma dönüştürmek isteyen bireylerin yatırım tavsiyesine olan ihtiyacı artmaktadır. Bu hizmeti sağlıyor olmak kaliteli bir piyasa araştırmasından geçmektedir. Borsada riskin yüksek olması, hisse senetlerinde patlama ve düşüş sirkülasyonu yatırım bankalarının bu alanda profesyonel faaliyet göstermesine neden olmaktadır.

Diğer Hizmetler: Doğru alanlara kanalize edilmiş yönlendirilmiş ve başarı kaydedilmiş müşteriler, aynı zamanda gelecekteki karlı müşteriler de demektir. Yatırım bankaları konumunu riski üstlenmede, faaliyetlerini kurumsal yapılandırma süreçlerinde, birleşme ve satın almalarda kullanmaktadır. Ancak işin garantilendiği alanda riskin yüksek oluşu risk sermayesine kısıtlı bütçenin ayrılmasına ve yapılan yatırımlara bağlı kalınması gerekliliğini doğurmaktadır. Bu sebeple risk sermayesi alanı uzun zamanlı deneyimler gerektirmektedir. (Arslan & Bora, 2021)

2.4.Yatırım Bankalarının Gelişimi

ABD'de 18.yüzyılın son dönemlerinde sanayileşmenin artması ve hazinenin borçlanma kağıtları ile demiryolu firmalarına menkul kıymet ihracı yapıyor olması, bununla beraber gelişen sermaye piyasasının bir sonucu olarak yatırım bankacılığı kavramı ortaya çıkmıştır. Finans piyasasında ikincil piyasaların oluşması, özel sermayeli firmaların menkul kıymet piyasalarındaki işlemleri, firmaların büyümesiyle gelen yönetim ve mali işlerdeki yönlendirme ve danışmanlık ihtiyaçları yatırım bankalarının gelişmesinde etkili olmuştur. 19. yüzyılda önce Belçika'da Societe Generale Pour Favoriser L'Industrie Nationale bankası 1822 yılında, 1952 de ise Credit Foncier ve Credit Mobilier adlarında 2 banka Fransa'da kurulmuştur. Bu ilerlemelerden sonra ise Avrupa'nın birçok ülkesinde (Almanya, İtalya, İsviçre, İspanya gibi) yatırım bankaları kurulmaya başlanmıştır. (Anık, 2019)

Yatırım bankacılığı kavramı 19. yüzyıl ile 20. yüzyılda adını duyurmaya başlamış olsada ABD yatırım bankalarının hizmetlerini yerine getiren kurumlar hali hazırda

bulunmaktaydı fakat o zamanlarda ki en eski yatırım bankaları aslında emtia ticareti yapan tüccarlardan oluşmaktaydı. Bu tüccarlar yüzyılın ilk dönemlerinde emtia piyasasına hakim olan aktörler Rothschild, Baring ve Brown firmalarıydı. Bu firmaların kökenlerini ise Avrupalı ve özellikle İngiltereli tüccarlar için ithal ürün getiren ve biten ürünleri ihraç eden Atlantik tüccarları oluşturmuştur.

O dönemlerin ticaret üzerinde oturtulamayan hukuki altyapısı ve bilgi asimetrisi, güvensiz bir ortamın seyri Atlantik tüccarlarını emtia ticareti üzerinden ilişkiler geliştirmeye pazarlar hakkında bilgi sahibi olmaya ve artık muadillerine borç para vermeye yönlendirmiştir. Oluşturdukları çevreleri kar elde etmek için kullanmaya karar veren Atlantik tüccarları düzelen ABD ve Avrupa iletişimi sonucunda bilgiden ve kurulan bağlardan elde edilen avantajların azalması üzerine yeni pazarlar aramaya ve finansal piyasalara yönelmeye ve finansal piyasa uzmanı olmaya itmiştir. Yatırım bankacılığı bu değişim ve dönüşüme cevap olmuştur. (Morrison & Wilhelm, 2007)

Yatırım bankalarının gelişimi faaliyetleri açısından 3 aşamada gelişmiştir. İlk aşama halka araza aracılık, ikinci aşama piyasa yapıcı olarak hareket etmek ve sermaye piyasası ürünlerinin alım satımında yer almak, son olarak ele geçirme birleşme ve devralma şeklinde gerçekleştirdiği faaliyetleridir.

ABD'de Büyük Buhranın yaşanması ve ticari bankalar ile yatırım bankalarının faaliyette ayrılmasının hukuki olarak düzenlenmesinden sonra, 19. Yüzyılın son 20 yılında ele geçirme, devralma, birleşme faaliyetleriyle ekonomiyi canlandırıp yapılandıran yatırım bankalarının aracılık işlemine olan talep düşerken, 2.Dünya Savaşından sonra yapılandırma ve halka aracılık faaliyetlerinde patlama yaşanmasına yol açmıştır. Bu dönemde emeklilik fonları ve yeni türev araçların ortaya çıktığı, kurumsal baskının arttığı bir zamandan geçilmektedir. ABD'de olduğu gibi yatırım bankacılığında başı çeken İngiltere'de de kişi başına düşen gelirin ve refahın artışı aynı zamanda hayata geçirilen hukuki düzenlemelerle birlikte, 18. yüzyılda gelişen finans piyasası, 19. yüzyılda hızla gerçekleşen büyüme, yatırım bankalarının gelişimini de desteklemiş ve hızlandırmıştır.
İlerleyen zamanlarda özelleştirme faaliyetlerinin artışı, sermaye piyasasındaki gelişmeler ve firmaların liberalleşmesi yatırım bankalarına olan eğilimi arttırmış, Avrupa'nın ticari bankaları Londra'da bazı yatırım bankalarını satın almaya başlamıştır. Bu durum

rekabetin artmasına ve bankaların teknolojik, yönetimsel, rakiplerine karşı bilgi üstünlüğü elde edebileceği şekilde evrilmesine neden olmuştur. (Şen, 2004)

Yakın dönemler içerisinde yatırım bankacılığına bakıldığında 1929 mali krizinde olduğu gibi 2007-2008 yıllarında ilk defa gelişmiş bir ülkede başlayarak derinleşen 2008 krizinden sonra finansal piyasalar tekrar bir dönüşüm yaşamak zorunda kalmıştır. Kriz doğrudan yatırım bankalarını etkilemiş, krizin başında Bear Stearns, Lehman Brothers ve Merrill Lynch bağımsız yatırım bankaları statüsünü korurken, krizden sonra Morgan Stanley ve Goldman Sachs gibi yatırım bankaları ise gerekli likiditeye ulaşmak ve Fedaral Rezerv indiriminden faydalanabilmek için finansal holding şirketlerine dönüşmektir. Bazı kurumlar ise tasfiyeye veya birleşmeye zorlanmıştır. Bu yaşanan durum sonucunda 2010 yılında Dodd-Frank Yasasının kabulü ve yatırım bankalarını ilgilendiren Volcker Kuralı kabul edilmiştir.

21. yüzyıl itibariyle artık yatırım bankacılığı küresel bir sektör olarak yoluna devam etmektedir. Finansal holding yapısında hizmetleri sınırları aşmaktadır. Çok uluslu işletmeler halini alan bu bankalar dünya çapında farklı pazarlara girmiş, yerel kurumlar veya devlete ait kurumlar olarak da karşımıza çıkmıştır. 2014 yılı itibariyle son 60 yılın en karlı ve uluslararası ilk beş yatırım bankası JP Morgan, Bank of America-Merrill Lynch, Goldman Sachs, Morgan Stanley ve Citi olarak yer belirlenmiştir. (Fohlin, 2014)

2.5.Türkiyede Faaliyette Bulunan Yatırım Bankaları

2.5.1. Aktif Bank

Çalık Yatırım Bankasının 22 Eylül 1998 tarihli 98/11819 sayılı Kararname ile Bankalar Kurulu'nca kurulmasına onay verilmiştir. Kararın kabulü 23500 sayılı Resmi Gazete 'de 21 Ekim 1998 tarihinde yayımı gerçekleşmiştir. Çalık Holding iştiraki olan Çalık Yatırım Bankası 8 Temmuz 1999 tarihinde tescil edilmiş ve 29 Temmuz 1999 tarihinde ise ana sözleşme Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi tarafından yayınlanmıştır. 1 Ağustos 2008 tarihinde bankanın ticari ismi "Aktif Yatırım Bankası A.Ş." olarak değiştirilmiştir. (TBB, 2022)

2.5.2. Bank Of America Yatırım Bank A.Ş.

Tat Yatırım Bankası A.Ş.'nin 21022 sayı ve 15 Ekim 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 91/2066 sayı ve 7 Ağustos 1991 tarihinde Bankalar Kurulunca, kalkınma ve yatırım bankası adı altında kurulmasına izin verilmiştir. 7 Eylül 1993'de hizmete başlamıştır. 2040 sayı ve 30 Kasım 2006 tarihli BDDK kararı ile bankanın %99.947'sine karşılık gelen hisselerinin Merrill Lynch European Asset Holdings Inc.'e devredilmesine onay verilmiştir. Devir işlemi 7 Aralık 2006 tarihinde yapılmış olup, banka özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarından yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarına geçiş yapmıştır. İstanbul Ticaret Sicil'i tarafından 1 Şubat 2007 tarihinde ticari unvanı "Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş." olarak tescil edilmiştir. 7525 sayı ve 28 Eylül 2017 tarihli BDDK kararı ile Merrill Lynch International Incorporated ile Bank of America Global Holdings S.a.r.l.'in bankadaki dolaylı pay oranının %0'a düşmesine ve BofaML Jersey Holdings Limited'in dolaylı pay oranının %100 olmasına karar verilmiştir. 1 Kasım 2020 tarihinde bankanın ticari unvanı "Bank of America Yatırım Bank A.Ş." olarak değiştirilmiştir. (TBB, 2022)

2.5.3. BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.

2001 yılında tekrar eski sermayedarı Toprakbank Fon'a devredilen Toprak Yatırım Bankası, 9 Nisan 1999 tarihinde kurulmuştur. Fonun düzenlediği ihale sonucu ise % 89,92'lik kısmı C Faktoring'e devredilerek yeni ortaklık yapısı kurulmuştur. Adı daha sonrasında C Kredi ve Kalkınma Bankası olarak değiştirilmiştir. 2005 yılında sermaye artırımı yöntemiyle %57.55 hissenin sahibi Tarshish Hapoalim Holdings and Investments Ltd. olmuştur. 29 Aralık 2005 tarihinde ise unvan olarak BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası olarak kabul edilmiş ve son halini almıştır. (TBB, 2022)

2.5.4. D Yatırım Bankası

D Yatırım Bankasının BDDK'nın Resmi Gazetesinde 20 Mart 2020 tarihli 8953 sayılı kararı ile kurulmasına izin verilmiştir. 200 milyon TL sermaye ile kurulan D Yatırım Bankası aynı yıl 22 Haziran da İstanbul Ticaret Siciline tescil edilmiştir. 21 Mayıs 2021 tarihinde ise faaliyet izni alan D Yatırım Bankası çalışmalarına 2 Ağustos 2021 tarihinde başlamıştır.

2.5.5.Destek Yatırım Bankası

BDDK'nın, 4 Şubat 2021 tarihi itibariyle Destek Yatırım Bankasına kuruluş izni verilmiştir. Karar 8 Ocak 2022 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmış, 6 Ocak 2022 tarihinde ise Destek Yatırım Bankasına faaliyet izni verilmiş, 25 Şubat 2022'de faaliyet göstermeye başlamıştır. (TBB, 2022)

2.5.6. Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.

29 Mayıs 2019 tarihli BDDK Resmi Gazetesinde yayınlanarak, 8369 sayılı Kararı ile kuruluş izni verilen bankanın, 15 Ekim itibariyle Golden Global Yatırım Bankası ticari ismiyle kurulmasına karar verilmiştir. 30 Ocak 2020 tarihinde Golden Global Yatırım Bankasına faaliyet izni verilmiş, 1 Haziran itibariyle faaliyetlerine de başlamıştır. (TBB, 2022)

2.5.7. GSD Yatırım Bankası A.Ş.

> *"7 Mayıs 1998 tarih ve 23335 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 98/10962 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bankanın kurulmasına izin verilmiş, 28 Aralık 1998 tarih ve 4700 sayılı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde tescil edilmiştir. Hazine'nin 24 Şubat 1999 tarih ve 14145 sayılı yazısı ile bankacılık işlemlerine başlayan banka, GSD Holding'in % 99,9 ortaklığı ile kurulmuştur."* (TBB, 2022)

2.5.8. İller Bankası A.Ş

Şehirleşmenin ve hızlı nüfus artışının altyapı hizmetlerine olan ihtiyacın artmasına sebep olmuştur. Talebin artışıyla gelişen kredi artışı ve kurulan bankaların il özel idareleri ve köy bölgelerini kapsamıyor olması sebebiyle 1945'de Belediyeler Bankası ile İmar Heyeti birleştirilerek, İller Bankasının kurulmasına karar verilmiştir. Belediye, il özel idareleri ve köylerin imar işleriyle ilgilenmek İller Bankasının en temel görevi olmuştur. Birleşen bankalar özelinde İller bankası ekstra olarak bir yatırım yapabilme yetisine de sahip olmuştur. 1944 yılında ayında 'Mahalli İdareler İmar Bankası' olarak başladığı faaliyetine Bütçe Komisyonunun tavsiyesi üzerine "İller Bankası" olarak devam etmiştir.

Başlangıçta İçişlerine bağlı olan İller Bankası daha sonraları tasfiye edilene kadar İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlanmıştır. Görevleri;

- Şehirleşmenin planlanması ve altyapı faaliyetleri için fon sağlama
- Yerel idarenin planlama ve yatırımlarını üstlenmek
- İmar için gerekli araç ve malzeme tedarikini sağlamak
- Taşınırları ve taşınmazları sigortalamak
- Kanunda belirtilen diğer görevlerini yerine getirmek (Serter, 2015)

2.5.9. İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.

İMKB'nin göreve başladığı zamanlarda alım-satım işlemlerine ilişkin yükümlülükler, piyasa aktörleri tarafından borsa dışında gerçekleştirilmekteydi. İMKB bünyesinde kurulan müdürlük ile takas işlemlerinin artık borsa içerisinde yapılmasına karar verilmiş, ileriki dönemlerde takas ve saklama görevi 1992 yılında İMKB Takas ve Saklama bankasına verilmiştir. 23 Mart 1995 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yatırım bankasına dönüştürülmüştür. 11 Nisan 2013 tarihinde İstanbul Takas ve Saklama Bankası olarak ünvanını değişen Takasbank, 1996 yılından itibaren ihtisas bankacılığı yapmaktadır. (TBB, 2022)

2.5.10. Nurol Yatırım Bankası A.Ş

Nurol Holding iştiraki olan bu yatırım bankası 21 Ağustos 1998 tarih ve 98/11565 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurularak, 12 Nisan 1999 tarih ve 23600 sayılı beyanı ile bankacılık faaliyetlerine başlamıştır. (TBB, 2022)

2.5.11. Pasha Yatırım Bankası A.Ş.

Yatırım Bank ünvanıyla 1987'de kurulan ,1997 yılında Taib Yatırım Bank ünvanı alan Pasha Bank 20 Haziran 2013 tarihinde yüzde 99.46'lık hisseyle Aksoy Holdinge devredilmiştir. Hisselerin devri 2 Ağustos da gerçekleşmiş olup yabancı sermayeli bankalar grubundan özel sermayeli bankalar grubuna transfer olmuştur. BDDK'nın 26 Aralık 2014 tarih ve 6137 sayılı Kararı ile , Azeri Pasha Bank OJSC, Tai yatırım bankasının yüzde

79’luk hissesini devralarak, 6 Mart 2015’de ünvanını Pasha Yatırım Bankası olarak değiştirmiştir. Böylece Pasha Bank tekrardan yabancı sermayeli bankalar grubuna dahil olmuştur. (TBB, 2022)

2.5.12. Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.

Avrupa Türk Yatırım Bankası adıyla faaliyete başlayarak daha sonraları Indosuez Euro Türk Merchant Bank unvanıyla ve 5 Haziran 2000 tarihinde Crédit Agricole Indosuez Türk Bank olarak faaliyete devam eden Standard Chartered Yatırım Bankası 9 Ocak 1990 yılında kurulmuştur. Credit Lyonnais’in tüm aktif ve pasifleriyle bankanın tüm haklarını satın almasından sonra 17 Haziran 2004 tarihinde unvanı önce Calyon Bank Türk daha sonra Calyon Yatırım Bankası Türk olarak değiştirilmiştir. Devir 18 Mart 2004 tarihinde gerçekleşmiştir. İlerleyen zamanlarda banka ingiltere merkezli Standart Chartered Bank'a devredildikten sonra isim olarak Standard Chartered Yatırım Bankası Türk olarak ticaret siciline kaydedilmiştir. 22 Kasım 2012 de unvanın kabulü, 26 kasımda ise tescili gerçekleşmiştir. **(TBB, 2022)**

2.5.13. Türk Eximbank

Başlangıcı itibariyle Devlet Yatırım Bankası unvanıyla kurulmuş 31 Mart 1987 tarihinde Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk Eximbank) dönüşen bu yatırım bankası Türkiyenin tüm sermayesi hazineye ait olan tek bankasıdır. Ülke ihracatını, döviz kazandırıcı işlemlerini ve dış yatırımlarını desteklemek amacıyla kurulmuştur. Organizasyon yapısı içerisinde ihracat kredisi ve ihracat kredilerini sigortalayarak garantileme hizmetlerini sunmaktadır. Türkiyeni tek resmi destekli yatırım bankasıdır. (TBB, 2022)

2.5.14. Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş

27 Kasım 1975 tarihli, 13 sayılı KHK ile Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) adıyla kurulmuştur. Kuruluş işlemleri 165 sayılı KHK ile 1983’de tekrardan düzenlenmiştir. 15 Temmuz 1988 tarihinde Türkiye Kalkınma Bankası olarak unvan değişikliğine gidilmiştir. Bu değişiklik ile sanayi sektörleri dışındaki sektörlerinde finansmanı sağlanmıştır. 20 Ocak 1989 tarih ve 89/T-2 sayılı karar ile tüm hesaplarıyla

Turizm Bankası Türkiye Kalkınma Bankası'na devredilmiştir. Bankanın faaliyet alanlarına da turizm sektörü de dahil olmuştur. 1990 yılında banka hisseleri halka arza açılarak İMKB'de işlem görmeye başlamıştır. Kanunlarla düzenlenen durumlar dışında özel hukuka tabi anonim şirket, aynı zamanda tüzel kişiliği olan bir yatırım ve kalkınma bankası özelliği taşımaktadır. (TBB, 2022)

2.5.15. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

2 Haziran 1950 yılında Dünya Bankası ve TC Merkez Bankası ve ticari bankaların işbirliğiyle kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Türkiye'nin ilk özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankasıdır. İMKB'de 1986 da işlem görmeye başlamıştır. "*BDDK'nın 27 Mart 2002 tarih ve 659 Sayılı Kararı ile her türlü hak, alacak, borç ve yükümlülükleri ile birlikte 'Sınai Yatırım Bankası A.Ş.'yi devralmıştır."* (TBB, 2022)

2.5.16. Diler Bank A.Ş.

> *" 28 Haziran 1998 tarih ve 98/11464 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmasına izin verilmiştir. Hazine'nin 15 Aralık 1998 tarih ve 86471 sayılı yazısı ile bankacılık işlemlerine başlama yetkisi almıştır. Diler Yatırım Bankası A.Ş., bir Diler Holding kuruluşudur. "* (TBB, 2022)

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Sermayelerine Göre Bankaların Tablosu

Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Kamusal Sermayeli Bankalar
İller Bankası A.Ş.
Türk Eximbank
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
Özel Sermayeli Bankalar
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.
Diler Yatırım Bankası A.Ş.
GSD Yatırım Bankası A.Ş.
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
Yabancı Bankalar
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.

Kaynak: (Şenel & Şekeroğlu, 2019)

- "Merrill Lynch Yatırım Bankası" daha sonraları "Bank of America Yatırım Bank" olarak adını değiştirmiştir.

Tablo 2. Yatırım Bankalarının Örnek Bilanço Yapısı ve Rasyoları

Rasyolar

(%)

	Aralık 2020	Aralık 2019
Sermaye Yeterliliği		
Sermaye Yeterliliği Oranı	80,0	92,2
Özkaynaklar / Toplam Varlıklar	47,1	86,0
(Özkaynaklar - Duran Varlıklar) / Toplam Varlıklar	45,7	83,8
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar	3,7	4,9
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar	3,7	4,9
Bilanço Yapısı		
TP Varlıklar / Toplam Varlıklar	50,1	87,4
TP Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler	51,8	91,6
YP Varlıklar / YP Yükümlülükler	103,7	149,5
TP Mevduat / Toplam Mevduat	-	-
TP Krediler / Toplam Krediler	-	0,0
Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar	0,0	0,0
Alınan Krediler / Toplam Varlıklar	0,0	5,0
Aktif Kalitesi		
Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar	93,5	86,5
Toplam Krediler / Toplam Varlıklar	0,0	5,1
Toplam Krediler / Toplam Mevduat	-	-
Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar	1,4	2,2
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler	-	0,0
Likidite		
Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar	91,7	40,5
Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler	21.674,9	7.954,4
TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar	41,8	32,9
Karlılık		
Ortalama Aktif Karlılığı	11,5	19,6
Ortalama Özkaynak Karlılığı	16,0	23,0
Sürdürülen Faaliyeler Dönem Net Kar (Zarar) / Toplam Varlıklar	7,0	18,5
Gelir-Gider Yapısı		
Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar	2,7	12,1
Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı	12,4	27,2
Faiz Dışı Gelirler (net) / Toplam Varlıklar	17,7	32,0
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Varlıklar	5,7	9,3
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri	93,1	116,2
Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri	312,2	342,6

Kaynak: (TBB, 2022)**,** Bankalarımız Kitabı

3.AKTİF KARLILIK

Finansal yapı içerisinde bankalar ödemeler ve sunduğu finansal araçlar itibariyle tasarrufların yatırım kanallarına aktarılmasında aracı görevi üstlenen kurumlardır. Tasarruf sahiplerinden borçlanarak oluşturdukları fonları yatırım sahiplerine kredi olarak satmaktadırlar. Bu bağlamda hızlı büyüme ve gelişmenin, kalkınma sürecinin en önemli aktörleri olan bankacılık sektörü parasal bir kontrol alanı olmasının yanında makro anlamda istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonominin de kurumları olmaktadır. Makro anlamda etkisi olmasının yanı sıra finansal yönetim açısından bakıldığında bankaların da kendi içlerinde diğer bütün ticari işletmelerde olduğu gibi bankaya yatırım yapan hissedarların, pay sahiplerinin kazançlarını arttırmak ve varlıklarını sürdürmek gibi bir hedefleri bulunmaktadır. Kısaca kar elde etmek ve karı maksimuma çıkararak yükseltmektir.

Kar basitçe ifade edilecek olursa faaliyet dönemi içerisinde elde edilen toplam gelirler ile bu dönemde katlanılan maliyetler arasındaki pozitif fark olarak nitelendirilebilir. Bilançodan karlılığa bakacak olursak dönem sonu özkaynak ile dönem başı özkaynak arasındaki pozitif sonuç, gelir yaklaşımından bakarsak belirli bir dönemde elde edilen brüt hasılat ile hasılatın elde edilmesinde yapılan harcamalar arasındaki olumlu fark olarak açıklanmaktadır. Karlılık ise bizlere oran şeklinde faaliyet çıktılarını gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. (İskenderoğlu, Karadeniz, & Atioğlu, 2012)

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde, finans piyasasının yapısı neye eğilim gösterirse göstersin bankalar hizmet sektörünün, para ve sermaye piyasasının en önemli kurumları arasında yer almaktadır. Ayrıca işlemlerin çoğunun gerçekleştiği aracı kurumlar olarak da göze çarpmaktadırlar. Bu sebeple yoğun işlem hacminin gerçekleştiği finans piyasası, rekabetin, riskin, bilgi asimetrisinin ve negatif şokların arttığı, aynı zamanda ülkelerin birbirini etkileyebildiği yeni dünya ekonomi düzeninde ciddi kırılganlıklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Küresel ölçekte gerçekleşen şoklar ve krizler bankaların performanslarının, karlılıklarının, varlıklarını devam ettirebilme güçlerinin, rekabet edilebilirliklerinin

ölçülmesi gerekliliğini doğurmuştur. Böylece finansal piyasalarda doğabilecek krizlere önlem alınmış da olacaktır. (Işık, 2020)

2008 yılında ABD de yaşanan kriz sonrasında bir yatırım bankası olarak faaliyette bulunan Lehman Brothers ve Merrill Lynch gibi bankaların iflas etmiş olması darbe alan finans sektörünün, sektörün karlılığı üzerine tekrardan yoğunlaşılması konusunda farkındalık yaratmıştır. Ekonomide meydana gelebilecek krizlerden ve negatif şoklardan daha az zararla çıkabilmek için bankaların karlılığının ölçülmesi gerekmektedir.

Literatüre bakıldığın da Albulescu (2015), Garcia ve Guerreiro (2016), Jiang vd. (2003), Gökalp (2014) ve Demirhan (2010), Capraru ve Ihnatov (2014), aktif karlılık ve özkaynak karlılığı ile net faiz marjı oranlarını banka karlılığının ölçülmesinde temel değişkenler olarak kabul etmektedirler.

Aktif karlılık (ROA) bankaların bilançoda aktifler kaleminden elde ettiği karlılığı göstermektedir. Yönetim eldeki mevcut varlıkla ne kadar üretebiliyor aynı zamanda ne kadar etkin varlıklarını kullanabiliyor aktif karlılık bizlere bunu anlatmaktadır. Ayrıca bankanın yönetim grubu bankanın iyi yönetilip yönetilmediği konusunda da aktif karlılığa başvurmaktadır. (Reis, Kılıç, & Buğan, 2016)

Aktif Karlılık (ROA-Return on Assets)= Net Kar/Varlık Toplamı denkleminden elde edilmektedir.

Literatüre bakıldığında aktif karlılığı dahil ederek yapılan birçok çalışma yer almaktadır. Demirguc-Kunt ve Huizinga (2000) net faiz marjı (NFM) ile verginin dahil edilmediği karın toplam aktife oranını kullanarak elde ettikleri kar göstergesini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki banka karları üzerindeki etkilerini araştırmışlardır.

Gülhan ve Uzunlar (2011) Türk bankacılık sektöründe 1990-2008 dönemini kapsayan analizinde içsel değişkenler olarak adlandırılan banka değişkenlerini kullanarak panel veri analiz yöntemiyle aktif karlılık üzerinde bir etki yaratıp yaratmadıklarını çalışmışlardır. Bu değişkenlerin aktif karlılık ile olumlu yönde pozitif etkisi olduğunu gözlemlemektedirler.

Sayılgan 2002 ve 2007 yıllarını kapsayan çalışmasında banka bilançolarını aylık bazda inceleyerek bankaların özkaynak karlılığı ve aktif karlılığı üzerine etki eden faktörler üzerine çalışma yapmıştır.

Alper ve Anbar (2011), 10 ticari banka üzerinde yaptıkları çalışmalarında, 10 ticari bankanın karlılığı etkileyen durumları bağımlı değişken olarak özkaynak ve aktif karlılık olarak belirleyerek panel veri analiz yöntemiyle incelemişlerdir. İçsel faktör faiz oranının karlılıkta pozitif yönlü etki yarattığını, krediler/toplam özkaynak oranı ve sorunlu krediler/toplam krediler oranının aktif karlılığını negatif yönde etkilediğini gözlemlemişlerdir.

Sarıkamış, Evci ve Ergün (2014), ise çalışmalarında ROE ve ROA göstergelerinin faiz dışı gelirler/ toplam aktifler oranından pozitif etkilendiğini gözlemlemişlerdir. (Türkdönmez & Babuşçu, 2019)

Küçükbay (2017), ise analizinde banka karlılığını etkileyen faktörleri Avrupa Birliği bankaları ile Türk bankaları üzerinden araştırmıştır. Karlılığın göstergesi olarak ROA ve NFM oranları panel veri yöntemiyle incelenmiştir. Çıkan sonuca göre aktif karlılığa sermaye oranının anlamlı ve pozitif yönlü etki ettiği sonucuna varılmıştır.

Doğan ve Topal (2016), çalışmasında üretim yapan firmalarının karlılığını belirleyen göstergeleri tespit etmeye çalışmış 136 firmanın verilerini kullanmıştır. Çalışmada çıkan sonuca göre, ROA ve ROE ile toplam varlıklar arasında anlamlı ve pozitif, kaldıraç oranı arasında anlamlı ve negatif, cari oran ve firma yaşı arasında anlamlı olmayan veriler elde etmişlerdir.

Dizgil (2017) çalışmasında karlılık göstergesi olarak aktif karlılık ve özkaynak karlılık verilerini baz almıştır. Türkiye'deki mevduat bankalarının karlılığını mikro faktörler üzerinden araştırmaya tabi tutmuştur. Aktif büyüklük olarak en büyük 10 banka alınmış ve panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Analizin bulgularına bakıldığında sermaye yeterlilik oranı aktif karlılığı pozitif yönlü etkilerken, faaliyet giderleri oranı ve finansal varlıkların/aktife oranı aktif karlılığı negatif yönde etkilediği görülmüştür. (Taysı, 2020)

Güngör (2007), aktif karlılığa etki eden faktörleri belirlemek üzere 29 banka üzerinden yaptığı çalışmada sermayelerini, aktiflerini, likit varlıklarıyla menkul kıymet yatırımlarını arttırarak karlılıklarını yükseltebileceklerini söylemiştir. Faaliyet giderleri ile pozitif takipteki kredi artışıyla negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Enflasyon ve ekonomik büyümenin pozitif yönde karlılığa etki ettiği sonucuna varmıştır.

Ata (2009) ise 2001 kriz döneminden sonra içsel ve dışsal faktörlerin bankaların karlılığındaki etkisini araştırmıştır. Analizi sonucunda içsel faktörlerin dışsal faktörlere nazaran karlılığı daha fazla etkilediğini, içsel faktörlerin likidite ve sermaye yeterliliği, karşılık politikası, bankanın büyüklüğü, etkili gider yönetimiyle ilişkili olduğunu saptamıştır. (Reis, Kılıç, & Buğan, 2016)

Türk bankacılık sisteminde karlılığın belirleyicilerini tespit etmeyi amaçlayan Kaya (2002), araştırmasında Türk bankacılık sektörünün karlılığı mikro ve makro bazda tespit etmek istemiştir. Çalışmasına 1997-2000 dönemlerini kapsayacak şekilde panel veri analizi kullanarak yapmıştır. Özkaynak karlılığı, aktif karlılık ve net faiz marjı verilerini kullanan Kaya, faiz marjı ve bankaların toplam mevduat / toplam aktif oranının aktif karlılık ile özsermaye karlılığı arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Toplam özkaynak / toplam varlık ise özsermaye karlılığın negatif, aktif karlılık ile pozitif bir bağlamda olduğu, ayrıca bankaların karlılıkta kalıcı bir varlık gösterebilmelerinin güçlü sermayeden geçtiğini aktarmıştır. (Demirhan, bt)

Tablo 3. Karlılık Üzerine Yapılan Araştırmalar

Araştırma/ Değişken Tipleri	Kullanılan Bağımlı Değişken	Kullanılan Bağımsız Değişken
Çerçi (2001) / Mikro	Net Faiz Marjı, Aktif Karlılığı	Toplam Kredi / Toplam Mevduat, Faiz Dışı Gelirler / Toplam Mevduat, Toplam Krediler / Toplam Aktifler, Takipteki Alacaklar / Toplam Krediler.
Doğru (2011) / Mikro	Net Faiz Marjı, Atif Karlılığı, Özsermaye Karlılığı	Toplam Kredi / Toplam Mevduat, Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktif, Toplam Krediler / Toplam Aktifler, Takipteki Alacaklar / Toplam Krediler,LogAktif,Toplam Mevduat / Toplam Aktif, Personel Harcamaları / Toplam Aktif, Net Faiz Geliri / Toplam Gelir, Menkul Değerler Cüzdanı Toplam Aktif, Likit Varlıklar / Toplam Aktif, Toplam Özkaynak / Toplam Aktif, Net Bilanço pozisyonu / Toplam Aktif
Demirhan (2010) /Mikro	Net Kar / Özkaynak, Net Kar / Toplam Aktif,Net Faiz Marjı	Özsermaye / Aktif, Sermaye Yapısı
Çerçi (2011) /Mikro	Net Faiz Marjı, Net Kar / Toplam Aktifler	Toplam Kredi / Toplam Mevduat, Faiz Dışı Gelirler / Toplam Aktifler, Takipteki Krediler / Toplam Krediler, Toplam Krediler / Toplam Aktifler
Kaya (2002)/ Mikro	Net Kar / Özkaynak, Net Kar / Toplam Aktif,Net Faiz Marjı	Özkaynak, Likidite, Personel Harcamaları, Krediler, Kötü Aktifler Ve Mevduatlar, Konsolide Bütçe Açığı, Enflasyon
Dağıdır (2010) /Makro	Faiz Marjı	Sanayi Üretim Endeksi, Üretici Fiyat Endeksi, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
Kaya ve Doğan (2005)/Makro	Net Kar / Özkaynaklar	Gayr Safi Yurtiçi Hasıla, Enflasyon, Faiz
Gündoğdu ve Aksu (2011) / Makro	Net Kar / Toplam Aktif, Net Kar / Toplam Özsermaye, Net Kar / Ödenmiş Sermaye	Fiyatlar Genel Düzeyi, Sanayi Üretim Endeksi, Reel Faiz Oranı, Finansal Krizler
Civelek Ve Durukan (2014) / Makro	Net Kar	Bankacılık Yoğunlaşma Düzeyi
Gülhan ve Uzunlar (2011) Makro + Mikro	Net Kar / Toplam Aktif	Net Sermaye, Faaliyet Giderleri, Likidite,Menkul Değerler Cüzdanı, Takipteki Kredile, Sektör Payı, Sektörel Yoğunaşma
Samırkaş vd.(2014) Mikro +Makro	Net Kar / Özkaynak, Net Kar / Toplam Aktif	Toplam Özkaynak/ Toplam Aktif, Menkul Değerler Toplamı/Toplam Aktif,Takipteki Alacaklar Toplamı (net) /T oplam Aktif, Faiz Dışı Gelir/Toplam Aktif, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Artışı, 1 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat faiz oranlarındaki Artış, TÜFE; Genel fiyat seviyelerindeki değişim
Atan (2005) / Makro + Mikro	Net Kar / Özsermaye	Mevduat, Krediler Toplamı, Menkul Değerler Cüzdanı, Takipteki Krediler, Şube/ Personel Sayısı, Konjoktürel ve Sektörel Dalgalanmalar

Kaynak: (Karahanoğlu, 2017)

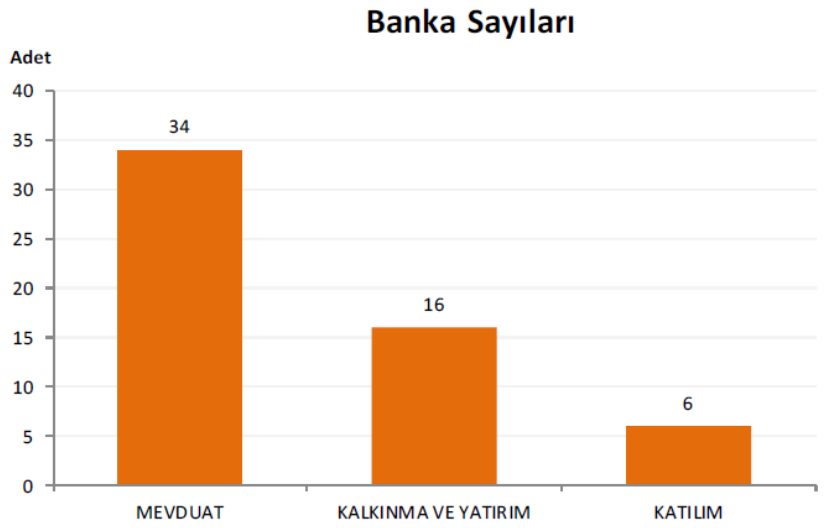
İlhami Karahanoğlu'nun (2017) yatırım ve kalkınma bankalarının aktif karlılıkları üzerine yaptığı çalışma literatürde yapılan ilk çalışmalardan biri olmaktadır. 2005 -2016 dönemlerini incelediği kurulan modelde; bağımsız değişken olarak 9 adet bankaya ait veriler (Net Kar / Toplam Aktif Oranını sermaye yeterlilik oranı, Özkaynak / Toplam Aktif oranı, Net Bilanço Pozisyonu / Toplam Öz-kaynak , Alınan Krediler / Toplam Aktifler , Toplam Krediler/ Toplam Aktifler , Takipteki Krediler / Toplam Krediler , Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler , Personel Harcamaları / Diğer Giderler , Faiz Harcamaları / Diğer Giderler oranları ve makroekonomik etkileri temsilen 5 adet (dolar (usd), Euro (eur), işsizlik , sanayi üretim endeksi , borsa İstanbul bist100 endeksi günlük logaritmik getirisi) eklenmiştir. Seçilen oranların kalkınma ve yatırım bankalarının karlılığını mikro ve makro bağlamda etkilediği görülmüştür ve %95 anlamlılık düzeyinde yer almıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının karlılıkları; SYR, Kredi Başına Düşen Takibe Dönüşen Alacaklar, İşsizlik ve Yabancı Para Artışı (EUR, USD) ile ters, Aktif Başına Düşen Alınan Krediler, Aktif başına Düşen Verilen Krediler, Personel Başına Yapılan Diğer Harcamalar, Faiz Giderleri Başına Yapılan Diğer Harcamalar, Sanayi Üretim Endeksi ile doğru orantılıdır. (Karahanoğlu, 2017)

3.1.Türkiyede Bankacılık Sektörü Güncel Aktif Büyüklük ve Karlılık

Aktif büyüklük bankacılık sektörünün derinliğini anlamamızda toplam aktifler/GSYH oranı ile bize yardımcı olmaktadır. Bilançoda aktif ve pasiflerde bulunan mevduatlar/toplanan fonlar ile özel sektöre sağlanan kredi/gsyh oranı ise bankaların kredi yoluyla borç verebilme büyümeye yardımcı olabilme kapasitesi hakkında bilgi vermektedir.

ROA'sı yüksek olan firmalar yatırımcıları kendine çekmekte ve daha değerli aktiflerle çalıştığını göstermektedir. Aktif taban karlılık açısından ne kadar profesyonelce kullanılıyor ve firma ne kadar verimli yönetiliyor ROA göstergelerinden takip edilebilmektedir. (Özdemir, 2019)

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 2022 Mart istatistiki raporuna göre;

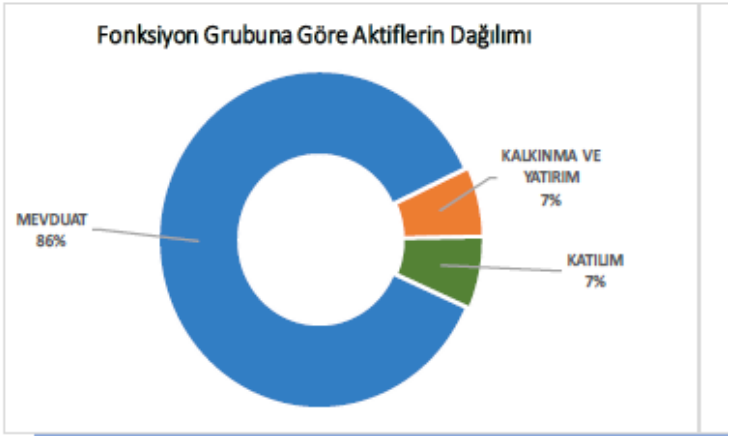
Şekil 1. Banka Sayıları
Kaynak: (BDDK, 2022)

Mart 2022 itibariyle;

- 34 Mevduat Bankası
- 16 Kalkınma ve Yatırım bankası
- 6 Katılım bankası

Toplam 56 banka faaliyette bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün bir önceki döneme göre şube sayısı 7 adet, çalışan sayısı ise 547 kişi artmıştır. Toplam şube sayısı 11.105 toplam çalışan sayısı 201.597 kişi olmuştur.

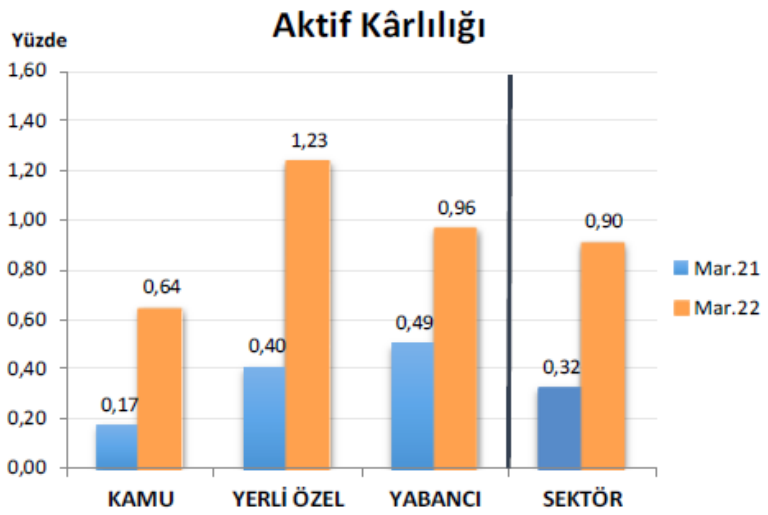
Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü ise Mart 2022 itibariyle bir önceki yıl sonuna göre %10,2 artarak 10.158 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Mart 2022 itibariyle Gayri nakdi Kredi ve Yükümlülükler %15,4, Türev finansal varlıklar ise %7,3 artış göstermiştir. (BDDK, 2022)

Şekil 2. Fonksiyon Grubuna Göre Aktiflerin Dağılımı
Kaynak: (BDDK, 2022)

2022 Mart döneminde, bankacılık sektörünün toplam aktiflerine göre kalkınma ve yatırım bankaları %7, mevduat bankaları %86 ve katılım bankaları %7'lik bir dilime sahiptir. Sahiplik grubu ayrımına göre; kamu bankaları %43, yerli özel bankalar %31 ve yabancı bankalar %26 pay içerisinde yer almaktadır. (BDDK, 2022)

> "Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü ise Mart 2022 itibariyle bir önceki yıl sonuna göre %10.2 artarak 10.158 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Mart 2022 itibariyle Gayrinakdi kredi ve Yükümlülükler %15,4 ,Türev finansal varlıklar ise %7,3 artış göstermiştir. Toplam Aktif Büyüklüğün / GSYH 2021 sonu itibariyle 1,28 olmuştur. Toplam varlıklar içerisinde ise kredilerin payı %53, menkul kıymetlerin payı %17 ve zorunlu karşılıkların payı %7 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat %59 pay ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken, bankalara borçlar kaleminin payı %14 ve repodan sağlanan fonların payı %5'tir. Özkaynakların toplam yükümlülükler içerisindeki payı ise %9'dur." (BDDK, 2022)

Şekil 3. Aktif Karlılığı
Kaynak: (BDDK, 2022)

Karlılık altında gelir tablosuna bakıldığında faizden ele edilen gelir 231 milyar TL iken faiz gideri 115 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Net dönem karı ise 116 milyar TL olmuştur. 2021 yılının aynı ayına bakıldığında net dönem karı kamu, yerli ve özel bankalar bazında da artış göstermektedir. Türkiye bankacılık sektörünün aktif ve özkaynak karlılıklarına özelde bakıldığında kamu, yerli özel ve yabancı gruplarında artış gözlenmiştir.

4.KIRILGANLIK KAVRAMI

Finansal krizler ve dünya çapında yaşanan buhranlardan sonra daha çok hayatımıza giren kırılganlık kavramı ekonomik anlamda istikrarsız, riskleri yönetemediğimiz, iç ve dış ekonomik şoklara daha açık olduğumuz aynı zamanda ülkeden ülkeye sıçrayabilen güvensiz bir ortamı ifade etmektedir. (Hacıgökmen, 2019)

Guillaumont (1999) kırılganlık tanımlamasını, genel ve ekonomik olarak öngörülemeyen olaylardan olumsuz yönde etkilenme riski olarak ifade etmektedir. Andrews ve Flores (2008) kırılganlık kavramını yaptıkları araştırmalarda gıda krizlerine dayandırmaktadır. Farklı zamanlarda gerçekleşen kırılganlıkları o dönemki gıda krizleriyle analiz ederek kırılganlık kavramını açıklamışlardır. Kırılganlığı Loayza ve Raddatz (2007) iç ve dış finansal şoklarla, Canon (2008) ise doğa şartlarını temel alarak açıklamışlardır. Gnangnonun (2012) ise kırılganlığının odak noktasında hane halkları yer almıştır. Bu tanımlamada hane halklarının yoksullaşmasının toplam çıktı ve kırılganlık düzeyini de etkilediğini ifade etmiştir. (Poyraz, 2022)

Kırılganlığın yüksek olduğu ülkelerde, ekonomik krizler daha şiddetli ve yıkıcı olmaktadır. Bu açıdan 2000'lerin başlarında hızlı büyümesiyle dikkat çeken yükselen piyasaya sahip ülkeler, hızlı büyüme avantajlarının yanı sıra, ekonomik kırılganlığa açık olmak gibi bir dezavantaja da sahiptirler. Son yıllarda özellikle sık sık dile getirilen kırılganlık kavramı, birçok yükselen piyasaya sahip ülkelerin yanında Türkiye içinde tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeple ülke ekonomisinin zayıf noktaları, iç ve dış sebeplerle gerçekleşen ülkenin daha yatkın olduğu kriz türleri, ya da etkilenme seviyeleri ekonomik kırılganlık göstergelerinin işaret ettiği doğrultuda önlenebilmesi açısından önem arz etmektedir. (Bayraktar & Elüstü, 2016)

Bu yaşanan krizler, şoklar, buhran dönemleri kırılganlık kavramının ortaya çıkmasına neden olmuş kırılganlık durumu da farklı kavramların da literatüre girmesine sebep olmuştur. Artık "kırılgan ülke", "devletlerin kırılganlığı" gibi kavramlardan bahsedilmeye başlanmış ve bu durumlar araştırma konusu olarak karşımıza çıkmıştır.
Kırılganlık kavramı olumsuz bir durumu temsil ettiği için ülke ve devletler için

bahsedilen kırılganlık da olumsuz bir izlenim yaratarak, başarısız devlet olgusunu desteklemiştir.

Avrupa Güvenlik Stratejisi (European Security Strategy) bir ülkeyi kırılgan ve başarısız bir ülke konumuna getiren beş tehdidin olduğunu varsaymaktadır. Bu beş durum sorumluluk eksikliği, yolsuzluk vb. gibi etkenlerle beraber kötü bir yönetim, iç ve dış terör tehdidi, silahlanmada artış, organize şekilde yapılan suçlar ve bölgesel ekonomik, siyasi, toplumsal çatışmalar şeklinde ifade etmektedir.

İngiltere Uluslararası Kalkınma Bakanlığı (DFID) ise kırılgan ülkeyi, devletin toprakları içerisindeki nüfuzuna, halkına karşı devlet olarak yerine getirmesi gereken vazifeleri yerine getirmeyen ya da getiremeyen başarısız devlet olarak tanımlamaktadır. Bu ülkelerin ortak özellikleri arasında küresel güvenlik için bir tehdit olabileceğini, krizlere geç tepki verilmesinin sonuçlarının kırılgan ülkelere yüksek maliyet olarak geri döndüğünü bununla beraber yoksullukta ve toplumsal eşitsizlikte bir artışa sebep olduğunu belirtmişlerdir. DFID'e göre devletler kırılganlık karşısında üç duruş göstermektedir. İlk izlenim kapasite olarak eksik ama siyasi irade göstermede istekli, ikincisi kapasite bakımından güçlü siyasi açıdan isteksiz, üçüncü olarak siyasi ve kapasite açısından eksik ve isteksiz devletler olarak duruşları tanımlanmıştır.

Almanya Uluslararası İş birliği Ajansı, iyi yönetilemeyen çöküş içerisinde olan, şeffaf olmayan elverişsiz siyasi ve hukuki koşullar içerisinde olan başarısız ve kırılgan ülke olarak tanımlamaktadır. Bu durum kötü yönetişimle ilerleyerek toplumsal çatışmalara yol açmaktadır.

OECD ve Dünya Bankası kırılgan ülkeleri açıklardan daha çok kalkınma üzerinde durmuştur. Kırılgan ülkelerin belirli ortak özelliklerinden bahsetmektedir (Akgül, 2018):

- Başarısız, kırılganlığa yatkın ülkeler kalkınma hedeflerini yerine getirmede yetersizdir.
- Yatırımcılar ve uzun vadeli yatırımlar için istikrarsız bir piyasa görüntüsü vermektedirler.
- Toplumun en temel gereksinimlerini karşılayabilmek için kısa vadede planlama yapabilmektedirler.

4.1.Kırılganlığın Sınıflandırılması

Kırılganlık kavramı yukarıda da görüldüğü gibi birçok farklı şekilde tanımlanarak açıklanmıştır. Buradan anlaşılabileceği üzere kırılganlığı önleyebilmek için içinde bulunulan duruma göre devletler farklı ekonomi politikaları izlemek zorunda kalmıştır. Bu da kırılganlığın sınıflandırılmasına ve analiz edilen kırılganlık şekline göre politika geliştirme ihtiyacı doğurmuştur.

Ekonomik kırılganlık ve finansal kırılganlık şeklinde, ekonomik kırılganlık da kendi içerisinde birbirinden çok da bağımsız olmasa da makro ve mikro ekonomik kırılganlık şeklinde ayrılmıştır.

4.1.1.Ekonomik Kırılganlık

Ekonomik kırılganlık büyüme ve kalkınma süreçlerinde bir engel olarak tanımlanmıştır. Ekonomik kırılganlığı artırarak risklere karşı daha kırılgan hale getiren etkenler vardır, bunlardan birkaçı aşağıdaki gibidir;

- Finansal ve Ticari Serbestleşme; ekonomik sınırlamalara karşı etki olarak 1970' ler de başlayan serbestleşme hareketinin kırılganlığı arttırdığı en önemli alan doğrudan ve dolaylı uluslararası ekonomik bağımlılıktır. Halihazırda gelişmiş ülkelerle rekabet etmek zorunda kalan ülkeler kalkınma süreçlerini tamamlamamışken uyum sağlama süreçlerinde hukuki ve kurumsal yapılanmada dengesizliklerle karşılaşmaktadır. Dışa bağımlılık, gelişmiş ülkelerde başlayan global krizler, rekabet kırılganlığı arttırmaktadır.
- Tasarruf Oranı; Gelişmekte olan ülkelerde tasarruf için ayrılan bütçe, gelir dağılımının adaletsiz olması sebebiyle, hane halkının gelirlerinin büyük çoğunluğunu tüketime ayırmak zorunda kalmasına neden olmaktadır. Bu da iç tasarrufun düşük seyretmesiyle sonuçlanmaktadır. İlerleyen süreçlerde tüketim odaklı tasarruf bilinci olmayan, tasarrufunu da yatırıma dönüştüremeyen bir toplum oluşturmaktadır. Bu da iç tasarruflardan kaynaklı ekonomik kırılganlığı arttırmaktadır.
- Cari Açık; Cari açığın yüksek seyretmesi ve açığın kapatılma yöntemi ekonomik kırılganlığı arttıran en önemli etkenlerdir. Fazla rezerv kullanımı, kısa vadeli planlamalar, sağlıksız finansman kırılganlığı arttıracaktır.

- ❖ Siyasi Durum; Özellikle yatırım durumlarında siyasi ortam çok önemli olmaktadır. Yatırımcının uzun mu kısa mı vadede yatırım yapma kararını etkilemektedir. Riskin çok olduğu dengesiz bir tablo çizen siyasi yapı, yatırımcının kısa vadeli yatırım yapmasına ve istikrarsız piyasa durumunda yatırımlarını geri çekmesine sebep olabilmektedir bu da kırılganlığı arttıran önemli sebeplerden biridir. (Bayraktar & Elüstü, 2016)

Ekonomik kırılganlık mikroekonomik ve makroekonomik kırılganlık şeklinde iki farklı ayrıma tabi tutulmuştur.

a. Mikroekonomik Kırılganlık

Mikroekonomik ayrım, yaşanan şok ve krizlerin etkilerinin hane halklarının refahı üzerindeki etkisini incelerken, makroekonomik ayrım ise kırılganlık durumunun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Mikroekonomik kırılganlığa bakılırken daha çok hane halkının yoksulluk yönü dikkate alınmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gerekilen husus kırılganlığın ve krizlerin hane halkını yoksulluk sınırının altına itebileceği durumdur. (Hacıgökmen, 2019)

Mikroekonomik kırılganlık, doksanlı yıllar içerisinde refahın düşüşü, yoksulluk, gelirin yüksekliği olarak değerlendirilirken, son yıllar içerisinde yapılan çalışmalarda ek değerlendirmeler eklenmeye başlanmıştır. Eğitim, sağlık ve çevresel faktörler mikroekonomik kırılganlık kriterleri arasına eklenmiştir. (Poyraz, 2022)

b. Makroekonomik Kırılganlık

Makroekonomik kırılganlık, yeni bir düşünce olmamakla beraber, yıllar öncesine ait gelişmekte olan ülkelerin ihracat ve fiyat istikrarsızlıklarına dayanan analizlerine ulaşmak mümkündür. Fakat ilerleyen ve gelişen dünya ekonomik düzeninde sık sık tekrar eden krizler, şoklar makroekonomik kırılganlık konusunun ilgi çekmesine ve güncel kalmasına sebep olmuştur. Özellikle gelişmiş bir ülkede başlayarak birçok ülkeyi etkisi altına alan ve birçok ekonominin daralmasına sebep olan 2008 krizi ve krizin akabinde gelişen Avrupa borç krizi, kırılganlığın sıçrayabilen yapısı sebebiyle ülkelerin krizlere ne kadar yatkın olabileceğini, yeni önlemler alınması gerekliliğine ve kırılganlıklar üzerine

düşünülmesi gerekliliği doğurmuştur. Bu sebepler ve yaşanan durumlar makroekonomik kırılganlığa ilgiyi arttırmıştır. (Karakurt, Şentürk, & Ela, 2015)

Buna istinaden makroekonomik kırılganlık, iç ve dış faktörlerden öngörülemez şekilde olumsuz etkilenme riski; bir başka ifadeyle içsel ve dışsal şoklara karşı dayanıklılığı ve bu şoklardan geri dönebilmeyi ifade etmektedir. Geliştirilen indeksler ile belirlenmeye ve önlenmeye çalışılmıştır. (Kılınç, 2021)

Çünkü makroekonomik kırılganlık kırılganlığın istikrarsız yapısı, aşamalı olarak gelişmesi, dinamik süreci gereği kırılganlığın derinleşmesinde etki göstermektedir.
Makroekonomik kırılganlığa yatkın olma durumuna bakıldığında ülkelerin gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke konumlarına göre de farklılık göstermektedir.
Gelişmekte olan ülkelerin daha kırılgan yapıda olmaları 3 farklı sebebe bağlanmaktadır;

- Birinci olarak; dışsal şoklara karşı gelişmiş ülkelere göre daha yatkındırlar.
- İkinci olarak; kalkınma süreci devam eden bir ülkenin iç siyasi istikrarsızlığı daha yüksektir ve karar alıcıların yanlış politikaları istikrarsızlığı derinleştirmektedir.
- Üçüncü olarak; gelişmiş ülkelere nazaran, şoklar ve krizlerden çıkış yolu içerisinde daha az imkana sahiptirler.

Bunlara ek olarak gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın ve büyümenin önceliklendiğini belirtmiştik. Bu sürecin başlarında gelişim kırılganlığı azaltmaktan ziyade değişime sokma eğilimi taşımaktadır. Büyümeyi arttırmak amaçlı yapılan altyapı ve üstyapı çalışmaları, arazilerin kullanıma açılması ve artan inşaat faaliyetleri ülkelerin kırılganlıkları üzerinde değişim yaratmaktadır. Bu değişim önleme amacı taşımamakta kırılganlığı farklılaştırma amacı gütmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise bu durum tam tersidir. Düşük yoksulluk seviyesi ve yüksek refah, daha iyi yönetilen iyileştirilmiş çevre, standartlarla belirlenmiş bina ve bakım uygulamaları, döviz kısıtlamasının düşüklüğü gibi faktörler makroekonomik kırılganlığın azalmasına katkı sağlamaktadır. (Kılınç, 2021)

4.1.2.Finansal Kırılganlık

Finansal kırılganlık finansal sistemin krizler karşısındaki eksikliği olarak tanımlanmaktadır. Buna ek mikro ve makro olarak finansal kırılganlığı tanımlamak mümkündür. Mikroekonomik anlamda finansal kırılganlık, bilançoyu ilgilendiren nakit, gelir, amortisman, faiz, ödeme gücü gibi unsurlara karşı aşırı duyarlı olmak olarak tanımlanmaktadır. Makroekonomik anlamda ise finansal problemlerin finansal istikrarsızlığa dönüşme oranı olarak açıklanmıştır. (Aydemir, 2021)

Finansal kırılganlık genel anlamı itibariyle genellikle yapılan çalışmalar ışığında tanımlanmıştır. Literatürde yapılan çalışmalarla finansal istikrarsızlığı anlatacak olursak; Crotty ve Goldstein (1982) yaptıkları çalışmalarında finansal kırılganlığı asimetrik bilgi ile arasındaki ilişkiyi, şirket sahipleri ve şirket yöneticileri çerçevesinde inceleyerek açıklamaktadırlar. Bilgi akışının çıkarlar çevresinde geliştiği bir ortamda yönetici, firmanın devamlılığını ve gelişimini istemektedir. Şirket yöneticisi ise birincil bilgi sahibi olarak kendi adına çalışmakta, çalışıyor durumlarının devamlılığını isteyerek iş güvenliklerini garantiye almaya çalışmaktadırlar. Bu çıkar çatışması sırasında yönetici ve şirket sahipleri arasında bilgi eksikliği yaşanmaktadır. Bu durum dolaylı ve doğrudan gerçekleşecek yatırımlar sekteye uğramaktadır. Böylece finansal kırılganlığa zemin oluşmaktadır.

Sundararjan ve Balino (1991) ise bankacılık krizleri-finansal kırılganlık ilişkisini incelemiştir. Yaptıkları incelemede bankacılık sektörünün yapısal bozukluklarının finansal kırılganlığı derinleştirdiğini ve ekonomik dalgalanmalardan en çok darbeyi bankacılık sektörünün aldığı sonucuna varmışlardır. Bu sebeple finansal kırılganlık finans piyasasının duyarlılığı olarak tanımlanmaktadır. (Şimşek, Hazar, & Babuşcu, 2019)

Reinhart ve Rogoff (2010) finansal krize, kısa vadeli olarak borçlanılabilen kaldıraçlı piyasalar üzerinden yoğunlaşmışlardır. Kısa vade borçlanan bankalar uzun vade kredi kullandırmaktadırlar. Ancak manipülatif bir ortam yaşandığında ve likidite sıkışıklığı gerçekleştiğinde verilen kısa vadeli krediler geri alınamamaktadır. Eğer ki sağlam temelli portföye sahip değilse banka, özkaynak /borç dengesizliği yaşamakta ve borç karşısında dayanıklılığı ise finansal kırılganlığı etkilemektedir.

Rodrik (2011) ise, finansal kırılganlığı, finansal küreselleşmeden yararlanarak açıklamıştır. 1980'lerden itibariyle serbestleşmenin dışında kalmanın imkansız olduğunu ancak bu serbestleşmenin uluslararası dengesizlikleri de arttırdığı vurgulamaktadır. Düzen getiren bir sistemin olmayışının yokluğu finans piyasasında yaşanan problemlerin küresel çapta ülkelere yayılmasına sebebiyet verdiğini söylemektedir. Bu sebeple finansal piyasalar kırılgan bir yapı seyretmektedir. (Aydın, 2018)

Finansal sistemin kırılganlığını etkileyen birçok faktör ve tanımlama mevcuttur. Kısaca bir tabloyla anlatmak gerekirse kırılganlığı ve istikrarsızlığı derinleştiren riskler aşağıdaki şekliyle tabloya dökülebilir.

Tablo 4.Kırılganlığı Derinleştiren Risk Faktörler

İÇSEL FAKTÖRLER	DIŞSAL FAKTÖRLER
KURUMSAL KAYNAKLI • Finansal risk • Operasyonel risk • Enformasyon teknolojisi zayıflığı • Yasal/bütünlük riski • İtibar riski • İş stratejisi riski • Yoğunlaşma riski • Sermaye yeterliliği riski • Kredi, para, faiz oranı, likidite, piyasa durumu PİYASA KAYNAKLI • Karşı taraf riski • Piyasa işleyişi • Kredi, likidite • Yayılma ALTYAPI KAYNAKLI • Piyasa temizlenmesi, uzlaşma • Sistem riski • Altyapı kırılganlıkları • Yasal düzenleme, yönetim ve düzenleme • Muhasebe • Domino etkisi	MAKROEKONOMİK KARMAŞA • Ekonomik ortam riski • Politika uyumsuzlukları OLAY RİSKİ • Doğal afetler • Politik olaylar • Büyük çapta ticari başarısızlıklar

Kaynak: (Aydemir, 2021)

4.1.2.1.Ekoller Perspektifinden Finansal Kırılganlık

Ana akım iktisat bakış açısında kırılganlık finans piyasasındaki istikrarsızlık, şoklar ve krizlerle ilişkilendirilmektedir. Piyasa da yaşanan problemin ana sebebi olarak ise dışsal şoklar gösterilmiştir. Bunlara ilaveten makroekonomik karar alıcıların yanlış politika kararlarının da etkisi olduğunu, piyasayı dengeden uzaklaştırarak geçici istikrarsızlığa sebep olunmuş olsa bile dengesizliği arttırdığı belirtmektedirler.

Daha sonraları ana akım iktisada katılan Yeni Keynesyen ekole baktığımızda daha çok asimetrik bilgi sorunu üzerinde üzerin de durmaktadırlar. Finansal kırılganlık ve istikrarsızlığın aynı anlamı ifade ettiğini belirten yeni Keynesyen ekol, finansal kırılganlık ve istikrarsızlığı asimetrik bilgi üzerinden incelemeye almışlardır. (Miçooğulları, 2021)

Piyasa başarısızlıklarının finansal kırılganlığa sebep olmasından bahseden Post Keynesyen ekol, piyasa başarısızlıklarını dolaylı yoldan finansal kırılganlığı arttıran etmenleri şöyle sıralamaktadır; asimetrik bilgi, ters seçim, ahlaki riziko, domino etkisi, sürü psikolojisi.

Yukarıda maddeler üzerinde en çok durulan başlık asimetrik bilgi olmuştur.
Post Keynesyen İktisat Okulunda bu piyasa başarısızlığı olarak görülen finansal kırılganlığa yol açan asimetrik bilginin birçok farklı sebebi yer almaktadır (Doruk & Şahintürk, 2010);

- Kredi alan taraf ile kredi kaynağını sağlayan tarafın gelecek beklentilerinin birbirinden farklı olması
- Kredi alan ve verenin piyasa geleceğinin belirsiz olmasından kaynaklı aldıkları risk
- Kredi reytinglerinin ve kredi sağlama olgusunun tahmini olarak gerçekleşmesi ve tahminlerin tutmaması
- Para arzının içselliği
- Memnuniyetsiz ve kredi almayı reddeden bireylerin varlığı
- Finansal kırılganlık, kredi vericinin borcunun yükselip likidite durumunun düşmesi aynı zamanda borç vadesinin kısalması

Stiglitz ve Weiss (1981) ise ters seçim üzerinde durmuş, finansal piyasa aktörlerinin ters seçim yaparak piyasanın kredi daralması yoluna gideceğini bununla beraber dengesiz ve kırılgan bir finansal ortamın oluşacağını söylemektedirler. Ters seçim finansal kırılganlığa sebebiyet verecek, bankaların kontrol mekanizması yetersiz kalacak, şirketlere verilen kredilerin geri ödeyip ödeyemeyeceği bilgisine sahip olunamayacaktır. Asimetrik bilginin yüksek ve şeffaflığın ve açıklığın düşük olduğu bir ortam oluşurken finansal aktörler, ödeme gücü yüksek ve düşük olan firmalar arasında ters seçim yapmak zorunda kalacaktır. Finansal kaynaklara bir kesim ulaşabilirken diğer bir kesimin ulaşamayacağını, geri ödeme sorunlarının finansal kırılganlığa sebep olacağını belirtmektedirler.

Diğer bir Yeni Keynesyen iktisatçılar olan Crotty ve Goldstein (1992) de asimetrik bilgiyi firma sahibi ve yöneticileri üzerinden inceleyerek finansal kırılganlığı açıklamaya çalışmışlardır. Firmanın iki aktörünün arasında yaşanan asimetrik bilgi probleminin yatırım kararlarını etkileyeceğini belirtmektedirler. Bernanke ve Gertler (1990) geliştirdikleri modellemelerinde, girişimcilerin dış finansman olgusu geliştirdiklerinden bahsetmektedirler. Yatırım yaparken girişimcinin dış finansman yolunu tercih etmesinin verimsizliğe sebep olduğunu, zayıf varlık problemi olan firmaların ise firmalarını finanse edecek krediye ulaşamadığından bahsetmektedirler. (Miçooğulları, 2021)

Monetarist iktisatçılar açısından finansal kırılganlık konusu para miktarındaki değişimle ilişkilendirilmektedir. Teoride anlatılan ve üzerinde durulan bir diğer nokta parasal değişimin belirli kalıcılık ve geçicilik gösterip göstermeyeceğidir. Bu değişimi kalıcı olarak algılayanlar ile geçici olarak algılayanlar farklı tepki vereceklerdir. Değişimden haberi olmayanlar ise farklı tepki göstermektedir. Bir grup bu değişimi enflasyon başlangıcı olarak görecek ve bir kısım bu süreçte hisse senetlerine reel varlıklara yönelirken; diğer iktisadi ajanlar banka mevduatlarına eğilim gösterecektir. Geçici olduğu olgusunu kabul edenler kararsız bir tutum sergiledikleri için tepkisiz kalmaktadırlar. Burada finansal kırılganlığı arttıran, dengesiz ve belirsiz bir ortam yaratan durum parasal dalgalanmaların yaşanması olarak açıklanmaktadır. Bu sebeple dengeli ve istikrarlı, finansal kırılganlığı düşük bir ortamın sağlanmasının sabit oranda para arzının arttırılması olduğunu ifade etmektedirler. (Cengiz, 2008)

4.1.2.1.Minskyen Finansal Kırılganlık Hipotezi

Post Keynesyen iktisat Keynes'in teorisiyle üç yönden analizini ilişkilendirmektedir. İlk olarak makroekonomik politikalar ekonominin seyrini etkilemede önemli bir görev üstlenmektedir, ikinci olarak finans ve para sisteminin efektif talepte ki rolü, son olarak içsel olarak düzenin oluşturduğu iş çevrimleri ve istikrarsızlıklar. Minsky de Keynes'in çalışmalarına destekleyerek bir üst seviyeye çıkarmıştır. Kısaca anlatacak olursak hem istikrar sağlayan hem de bozucu etki yapan kredi yapıları arasındaki farkı gösteren bir çerçeve sunmuştur. (Doruk & Şahintürk, 2010)

Minsky çalışmalarında finansal kırılganlığın kapitalist düzenin normal bir sonucu olduğu varsaymaktadır. Kırılganlık süreci yatırımcıların finans piyasasına ilgisiyle başladığını, kısa sürede yüksek işlem hacmiyle başladıkları süreçte hızlı ve kolay kar elde etmeye çalıştıkları zamana kadar bu ilginin devam ettiğini belirtmektedir. Bu durum piyasaya aşırı yüklenilirse varlığın fiyatının düşmesiyle devam edeceğini ve yatırım aktörlerinin yatırımlarını geri çekmesiyle sonuçlanabileceğini anlatmaktadır. Böyle durumlarda likiditenin en iyi seçenek olacağını söylemektedir. (Beshenov & Rozmainsky, 2015)

Hyman Minsky, ekonomik piyasanın belirsiz, tahmin edilemeyen yönü üzerinde durmuş, piyasanın kendiliğinden düzelmediğini ve asimetrik bilginin yüksek olduğunu belirtmiştir. Piyasa neden ve ne sebeplerle istikrarsızlığa ve kırılganlığa sürüklenmektedir. İleri sürdüğü Finansal İstikrarsızlık Hipotezini 3 başlık altında ele almıştır; bunlar finansal krize ve istikrarsızlığa yol açan para, finansal yapının evrimi ve yatırım teorileridir.

Deneysel ve teorik yapısı bulunan finansal kırılganlık hipotezinde, Minsky deneysel yapısında ekonomilerin zaman zaman enflasyon ve deflasyon süreçlerinden geçerek kontrolden çıktığından; teorik çerçevesinde ise karışık finansal düzen ile kapitalist ekonomin karakterinden bahsetmektedir. Kapitalist finansal sistemin istikrarsızlığa karşı bir eğilimi olduğundan bahseden Minsky bu süreci, "Temel Minsky Çevrimseli" ve "Süper Minsky Çevrimseli" adını verdiği başlıklarla bizlere anlatmaktadır.
Temel Minsky Çevrimi psikolojik temeli olan bir çevrimdir. Firmalar iyi giden dönemlerde risk almaktan kaçınmaktadır. Bu iyimser olgu borç alıp verenler ve piyasa

disiplininde problemler yaratmaktadır. Süper Minsky Çevrimselinde üç döngüden bahsedilmektedir. Başlangıç döngüsü borç almış kişilerin beklentilerinde ki gelir ile almış oldukları kredilerin anapara ve faizini ödeyebileceklerini hissettikleri "Hedge finansman" ile başlamaktadır. Gelirlerin sadece faizi karşıladığı "Spekülatif Finans" ile devam ederek gelirlerin faizi bile karşılamadığının anlaşıldığı" Ponzi Finans" ile son bulmaktadır. (Doruk & Şahintürk, 2019)

Ayrıca Minsky finansal kırılganlık hipotezinde, ticari işlem kapasitesini arttırarak, faiz ve sermaye üzerinden oluşan giderlerin bu hacmin değerlendirilmesi sonucu azaltılabileceğini ve yatırım için nakit çıkışlarından eksilterek fayda sağlanabileceği fikrini önermektedir. Muhasebe-finans perspektifinden bakılarak, finansal kırılganlık sadece kamu ve bankacılık sektörünün ödeme gücüne ve nakit durumuna göre değil, aynı zamanda finansal ve ekonomik piyasanın dinamik düzeninin devam ettirilmesine de bağlıdır. (Avi, Biondi, & Sunder, 2013)

Post Keynesyen iktisat Keynes'in teorisiyle üç yönden analizini ilişkilendirmektedir. İlk olarak makroekonomik politikalar ekonominin seyrini etkilemede önemli bir görev üstlenmektedir, ikinci olarak finans ve para sisteminin efektif talepteki rolü, son olarak içsel olarak düzenin oluşturduğu iş çevrimleri ve istikrarsızlıklar. Minsky de Keynes'in çalışmalarına destekleyerek bir üst seviyeye çıkarmıştır. Kısaca anlatacak olursak hem istikrar sağlayan hem de bozucu etki yapan kredi yapıları arasındaki farkı gösteren bir çerçeve sunmuştur. (Doruk & Şahintürk, 2010)
Yukarıda da anlatıldığı üzere Minsky finansal kırılganlığa birçok pencereden bakarak geniş bir tablo çizmiştir.

4.2.Kırılganlık Göstergeleri

Kırılganlık göstergelerini belirlemede ortak bir karar ve ayrım yoktur. Genel olarak kabul edilmiş bir ayrımla açıklamak istersek; dışsal kırılganlık göstergeleri, ekonomik kırılganlık ve finansal kırılganlık göstergeleri şeklinde başlıklandırabiliriz. Bu başlıklar altındaki kırılganlık göstergeleri aşağıdaki gibidir.

- *Dış Kırılganlıklar: Cari açık/GSYH, Uluslararası Döviz Rezervleri/Ülkenin Kısa Vadeli Dış Borcu, Uluslararası Döviz Rezervleri/GSYH, Toplam Dış Borç/GSYH, toplam dış borç/toplam yıllık ihracat, reel kurun aşırı değerlenmesi*.
- Ekonomik *Kırılganlıklar: Bütçe açığı/GSYH, kamu açığı/GSYH, toplam kamu borcu/GSYH, vadesi 12 ay içinde dolan borç/GSYH, kamu dış borcu/GSYH*
- *Finansal Kırılganlıklar: Kredi /mevduat oranı, yıllık kredi büyümesi, toplam krediler/GSYH, Finansal sektörün yabancı bankalar borcu/GSYH.* (Çan & Okur Dinçoy, 2016)

Bayraktar ve Elüstü 2016 da yükselen piyasa ekonomisine sahip ülkeler üzerine yaptıkları çalışmalarında, altı göstergeden yararlanmıştır. Bu göstergeler; toplam dış borcun yıllık ihracata oranı, cari dengenin GSYH'ye oranı, brüt kamu borcunun GSYH'ye oranı, enflasyon oranı, özel sektöre kullandırılan yurt içi kredilerin GSYH'ye oranı, döviz rezervlerinin GSYH'ye oranıdır, brüt kamu borcunun GSYH'ye oranı8.

Karakurt vd. (2015) çalışmalarında, Türkiye ve Şangay ülkelerinde makroekonomik kırılganlığı belirlemek amacıyla beş göstergeden yararlanmıştır. Bu göstergeler; cari açığın GSYH'ye oranı, reel efektif döviz kuru, döviz rezervinin GSYH'ye oranı, kamu borcunun GSYH'ye oranı ve yurtiçi kredi büyümesidir.

Mete vd. (2016) çalışmalarında kırılgan sekizlide yer alan ülkelerin makroekonomik kırılganlığını ölçmek üzere 2004-2014 yılları için altı göstergeye yer vermiştir. Bu göstergeler; Ulusal Para Değeri, Cari Açık /GSYH'ye oranı, Enflasyon Oranı, İşsizlik Oranı, Büyüme Oranı, Bütçe Açığının GSYH'ye oranıdır. (Akın, 2017)

Dikkat çeken başka bir çalışmada Kaminsky (1998), finansal kırılganlık verilerini parasal krizleri sinyal yaklaşımı ile test etmede kullanmıştır. Çalışmada 20 ülkenin 1970-1995 yıllar için aylık veriler şeklinde tahmini yapılmaktadır. Birçok göstergeden faydalanan Kaminsky, reel üretim, hisse senedi fiyatları, uluslararası rezervler, yurt içi/yabancı reel faiz oranı farklılığı, reel M1 dengeleri, M2/uluslararası rezervler, banka mevduatları, M2 çarpanı, yurtiçi krediler/GSYH, mevduatlara uygulana reel faiz oranı, kredi faiz oranlarının mevduat faiz oranlarına oranı, reel döviz kuru, ihracat, ithalat, dış ticaret haddi, Moody'nin ülke kredi derecelendirmesi, Institutional Investor'ün ülke kredi derecelendirmesi, genel hükümet tüketimi/GSYH, toplam bütçe açığı/GSYH, kamu kesimine verilen net kredi/GSYH, kamu kesimine verilen merkez bankası

kredileri/GSYH, kısa vadeli sermaye girişi/GSYH, doğrudan yabancı yatırım/GSYH, cari işlemlerdeki dengesizlikler/GSYH ve cari işlemlerdeki dengesizlikler/yatırım gibi birçok göstergeye çalışmasında yer vermektedir. (Mansuroğlu, 2019)

Kibritçioğlu (2003) yaptığı bankacılık krizleri üzerine olan çalışmalarında ise finansal kırılganlık endeks hesaplamalarında kırılganlık göstergeleri olarak mevduat hesapları, yurt içi özel sektör kredileri ve döviz yükümlülüklerini kullanmıştır. Bu güç kriterin bankacılık sektöründe gerçekleşen likidite-kredi-döviz kuru riski üzerinde dolaylı olarak kırılganlık göstergeleri olduğunu söylemektedir. Bu göstergelerdeki değişimlerin finansal kırılganlığa etki ederek bankacılık sektörüne etki ettiğini vurgulamaktadır. (Demirel, Barış, & Karanfil, 2016)

Frankel ve Rose (1996) 105 gelişmekte olan ülkenin 1971-1992 yıllarının kriz incelemelerini yaparken bütçe/gsyıh, kredi artışı, büyüme oranı, uluslararası rezerv / ithalat, cari işlemler / gsyh, cari denge/gsyh, dış borç/gsyh, reel döviz kuru gibi göstergeler kullanılmıştır. (Büyükakın & Aydın, 2018)

Amerikan Merkez Bankası (FED) ise ülkelerin ekonomik kırılganlığını ölçebilmek için 11 Şubat 2014 tarihinde yayınladığı para politikası raporunda da yer alan Toplam Dış Borç/Yıllık İhracat, Cari denge/GSYH, Yıllık Enflasyon Oranı, Bankaların Özel Sektöre Kullandırılan Banka Kredilerindeki Değişim/GSYH, Döviz Rezervi/GSYH, Brüt Kamu Borç Stoku/GSYH verilerinden faydalanmaktadır. (Sadıç, 2019)
Tezin bu kısmında sadece seçilen ekonomik kırılganlık göstergeleri açıklanmıştır.

4.3.Seçilen Ekonomik Kırılganlık Göstergeleri

Ekonomik kırılganlığın tespit edilmesinde birçok gösterge kullanılmaktadır. Bu göstergeler performanslarına göre ülke ekonomilerinin kırılganlık süreci içerisinde olup olmadıklarını eğer bir kırılganlık durumu söz konusu ise ne boyutlarda ülkenin kırılganlık yaşadığını analiz etmede, aynı zamanda önlem alınma ve politika belirleme süreçlerinde devletlere öncülük etmektedir.

Amerikan Merkez Bankası FED'in 11 Şubat 2014 tarihinde yayınlanan para politikası raporunda yer alan temel göstergelerden olan Cari Denge/GSYH Oranı, Brüt Kamu

Borcu/GSYH Oranı, Enflasyon Oranı, Bankaların Özel Sektöre Kullandırdığı Yurtiçi Krediler / GSYH oranı, Kamu Brüt Dış Borç/ İhracat Oranı göstergeleri seçilmiş ve analiz edilmiştir.

4.3.1.Cari Denge

> "Bayoumi, T. ve H. Faruqee (1998), Isard, P. (2007) ve Graham, J. ve D. Steenkamp (2012) yaptıkları çalışmalarda; yurt içi ve yurt dışında iç dengenin sağlandığı dolayısıyla çıktı açıklarının sıfır olduğu, döviz kurlarında görülen dalgalanmaların geçmiş hareketlerin gecikmeli etkilerinin tamamlandığı cari denge görünümünü ifade etmektedir." (Emirkadı, 2016)

Ödemeler dengesinde mal, hizmet ve gelir dengesi ile cari transferler toplamı olarak tanımlanan cari işlemler dengesi aynı zamanda ülkenin toplam geliri ile harcamaları arasındaki farka, diğer bir ifade ile toplam tasarruflar ile toplam yatırım harcamaları arasındaki farka eşittir. Cari denge, ilk denklemde yer alan kalemlerle yurtiçi-yurtdışı reel gelir ve döviz kuru ile açıklanırken, ikinci denklemde toplam tasarruflardan toplam yatırım harcamalarını düşülmesiyle ve bu kalemleri etkileyen faktörlerle açıklanmaktadır. (Togan & Berument, 2011)

Cari işlemler hesabı bakıldığında ödemeler dengesi altında yer alan ve ana kalemleri dış ticaret dengesi ve hizmetler, birincil ve ikincil gelirlerden oluşan bir hesaptır. Burada üzerinde en çok durulan konu cari işlemler hesabının açık verdiği durumdur. Cari işlemler hesabı açık verdiğinde basitçe anlatılırsa, ülke dışarıdan ülkeye giren dövizden daha fazlasını dışarıdan borçlanmış veya yurt içinde yer alan varlıklarını satarak açık vermiş, ülke dışına sermaye transferi gerçekleştirmiştir. (Babaoğlu, 2005)

Başka bir ifadeyle cari işlemler açığı, ülkenin ihracattan fazla ithalattan yaptığını ve ödemeler dengesindeki sapmayı ifade etmektedir. Bu sebeple özellikle gelişmekte olan ülkeler için her zaman önemli olmuştur. Cari dengenin krizlerin başlıca nedenlerinden biri olarak gösterilmesi ise cari açığın nasıl kapatılacağı ve finansmanı, önlem alınması ve carı açığa neyin sebep olduğu konusunu önemli kılmaktadır. Cari açığın finanse edilmesi sürecinde uzun vadeli planlar doğrudan yatırımların teşvik edilmesi ve döviz

girişlerinin arttırılması şeklinde gerçekleşirken, kısa vadede üretilen çözümlerin sonuçları sorunlarla beraber dışsal bağımlılığı arttırmaktadır. (Büyükakın & Aydın, 2018)

Türkiye ekonomisinde son yıllarda çokça yaşanan şoklar, krizler ve ekonomik kırılganlıklar makroekonomik ve dışsal dengesizler ve yüksek cari açıklar yaratmıştır. Dengeyi sağlama üzerine atılan adımlarda devlet cari açığı politikalarının merkezine almıştır. Bu süreçte cari açığın konjonktürel mi yapısal mı kökenli olduğunun netleşmesi daha sağlıklı politika izlemeyi sağlamaktadır. Yakın Türkiye ekonomisine bakıldığında bu sorun daha çok konjonktürel gerçekleşmektedir. Üretimde ithal girdi ne kadar yüksek ise ithalat o kadar milli gelirle paralel hareket etmekte ve cari dengenin duyarlılığını arttırarak yüksek cari açıklara sebep olmaktadır.

Diğer bir yoğunlaşılan konuda ise, cari açığın sebepleri ve açığın finansmanının ne kadar verimli gerçekleştiği olmaktadır. Türkiye'deki cari açığa sebep olan durumların başında ithal girdi bağımlılığı ve enerji gösterilmektedir. Bununla birlikte cari açığın kapatılırken doğrudan yabancı yatırımlar yerine kısa vadeli yatırımlara odaklanılmaktadır. Kısa vadeli yatırımlar kriz ve şok anlarında kolayca ülkeden kaçabilen sermayeler olarak görülmektedir. Bu durumlarda kaçabilen sermaye kırılganlık kaynağı olmakta ve krizi derinleştirmektedir. Ani gelişen negatif şoklar karşısında bu kaçış tehlikeli olmaktadır. Bu nedenle Türkiye ekonomik olarak bir denge oturtabilmek ve istikrarlı bir büyüme gerçekleştirebilmek için cari açığını minimum ve sürdürülebilir seviyelere indirmesi ve tasarruf oranları arttırması gerekmektedir. (Emirkadı, 2016)
Bu sebeple cari açığının sürdürülebilirliği ülkeler çok önemli olmaktadır. Yapılan çalışmalar ışığında sürdürülebilir cari açık eşik değeri %4-5 civarında kabul edilmektedir. Bu değerin üzerindeki bir eşik değer uyarıcı sinyal olarak görülmektedir. (Büyükakın & Aydın, 2018) Türkiye 1994-2001 yılları arasında iki büyük krizle karşılaşmış ve cari açık önemli bir rol oynamıştır. Krizden önceki cari açık/gsyh oranı %3,6 olmuşken, 2000 yılında bu oran %4,9 gerçekleşmiştir. Kriz sonrası yapılan değerlendirmede %3,5 oranının Türkiye'nin eşik değeri olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır. Ancak Goldman Sachs 1997 yılı verilerini kullanarak Türkiye'nin uzun vadede sürdürebileceği cari açık /gsyh oranının %1,9 eşik değerinde seyretmesi gerektiğini belirtmektedir. Yapılan çalışmalar ve uluslararası kuruluş (OECD gibi) raporları belirli eşik oranının belirlenmesinin zor ve yanıltıcı olabileceğini söylemektedir. (Babaoğlu, 2005)

Cari açığın nedenlerinden birkaçı başlıklar halinde sayılacak olursa;

- Dış ticaret hacmi
- Artan enerji tüketimi ve enerjide dışa bağımlılık
- Tasarruf oranının düşüklüğü
- Dış borç stoğu
- Cari açığın finansman verimliliği
- Doğrudan Yabancı yatırımlar
- Portföy yatırımlar
- Resmi rezervler şeklinde kısaca ifade edebiliriz.

4.3.2.Enflasyon Oranı

Ekonomi tarihi incelendiğinde ilk ciddi enflasyon 16.yy da Amerika'nın keşfiyle ispanyolların Avrupa'ya aktardığı yüksek miktardaki altının fiyatlar düzeyinde yaratmış olduğu etkiyle başlamaktadır. Türkiye'de 1939 yılında kendini gösteren enflasyon, dinamik bir yapıda olup farklı etmenlerin birbiriyle ilişkisine dayanmaktadır. Para, arz talep, ücretler ve fiyatlar gibi ikililerin ilişkisinden etkilenmektedir. (Aydoğan, 2004)

D.Cassel (1984) enflasyon kavramının literatürde ve günlük yaşamda farklı algılandığından söylemektedir. Enflasyon fiyatlar genel seviyesinde sürekli gerçekleşen bir artışı ifade etmektedir. Artan maliyet ve gelir artışları, para miktarının artışı veya paranın değer kaybetmesi durumu, mikro seviyede fiyat artışı, reel gelirdeki açıklar enflasyonu çağrıştırırken, bir defaya mahsus oluşmuş olan vergi artışı tarım sektörü ve mevsimsel olumsuzluklar vb. gibi durumlar enflasyon olarak tanımlanamamaktadır. Belirli bir sürede devam eden sürekli artan fiyatlar genel seviyesinin varlığı söz konusu ise enflasyonun varlığından bahsedebilmekteyiz.

Ayrıca, enflasyon dolaşımda olan para hacminin şişkinliği olarak da tanımlanmaktadır. Parasal şişkinlik enflasyon kavramı ile ilişkilendirilebilmesi için piyasada dolanan paranın karşılıksız ve ihtiyaç duyulandan fazla olması gerekmektedir. Yani, toplam para arzının, toplam mal ve hizmet arzdan fazla ise talepte vir artışa sebep olacak , arz miktarını azaltacaktır, mal ve hizmeti talep edenler ile rekabet reel sektörde üretim çıktılarının fiyatlarında artışla sonuçlanarak enflasyonu doğuracaktır. (Birinci, bt.)

Enflasyonun en temel tanımları ise şöyle yapılmaktadır;

Erol (2002), bir ekonomide üretimi yapılan mal veya hizmetlerin para miktarındaki artıştan daha aşağı da kalmış olması sebebiyle fiyatlar düzeyinde sürekli olarak gerçekleşen artışa enflasyon denilmektedir. Fiyatların sürekli artmasının sebebi para miktarındaki artışlar gösterilmektedir.

Kılıçbay (1984) ise, toplam talep toplam arzdan daha yüksek gerçekleşerek cari fiyatlarda dengesizlik yaratmaktadır. Bu da fiyatlar genel seviyesinde sürekli artışa sebep olmaktadır şeklinde enflasyonu açıklamıştır.

Bahsedildiği üzere devamlı fiyat artışının gözleniyor olması enflasyonla ilişkilendirilmektedir. Fiyat artışlarına ve enflasyona sebep olan birkaç başlık aşağıdaki gibidir (Aydoğan, 2004);

- Toplam talep toplam arzdan yüksek seyretmekte
- Faiz oranının yüksekliği
- Devalüasyon
- Tasarruf oranının düşüklüğü
- Yatırım oranların azlığı
- Sağlıklı planlanmayan ekonomi politikaları
- Dolaşımdaki para miktarındaki artış
- Fiyat politikalarındaki yüksek taban

Enflasyonun etkilerine bakıldığında gelir dağılımında, ödemeler dengesinde, finansal yapıda ve tasarruf-yatırım ilişkisinde dengesizliklere yol açmaktadır.

Enflasyon düşük gelirli bireyleri gelir dağılımında adaletsizlik yaratarak olumsuz etkilemekte ve alım güçlerini düşürerek harcamalarını kısma eğilimi göstermelerine sebep olmaktadır. Sabit geliri olan gruplar enflasyondan zarar görürken doğru adımlarla önlem alabilen serbest meslek sahipleri, iş adamları vb. gruplar enflasyondan karlı bile çıkabilmektedir. Servet eğer para şeklinde muhafaza ediliyorsa satın almada oranı kadar servette azalmaktadır. Servetlerini para dışında tutanlar karlı çıkarken diğer gruplarda paralarını mal olarak değerlendirmeye başlamaktadır. Kısaca gelir dağılımındaki artan uçurum toplumdaki yoksulluk seviyesinde artışa sebep olurken başka bir kesim ise gelirinde artışla enflasyondan çıkacaktır.

Aynı şekilde sabit gelirli bireyler artık tasarruf yapamayarak ellerindeki tasarrufu da koruyamayacak hale geleceklerdir. Bu durumda yatırımlara sabit gelirli kesimden bir katkı gelmeyeceği anlamını taşımaktadır. Çabuk gelir elde etme amacı güden firma veya bireyler ise verimsiz yatırım yaparak enflasyonu daha da arttıran harcamalara yönelmektedirler. Fiyatların yükselişi kamu ve özel yatırımları etkileyerek dengeyi bozacak ve ekonomik kırılganlığı arttıracaktır. Enflasyon ithalat ve ihracat girdi ve fiyat artışının üzerinden ödemeler dengesini bozmaktadır. İhraç mallarında fiyat yüksekliği ithal ürünlere yönelimi arttırmakta ve ihraç ürünlerinin talebini düşürmektedir. Zamanla döviz rezervi erirken ihracat ithalatı karşılayamayarak ödemeler dengesinde olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Finansal piyasalarda enflasyon faizlerin yükselmesine neden olarak dengesizliklere sebep olmaktadır. Kredi talebindeki artış, paranın değer kaybedişi faizi yükseltirken, yükselen faiz spekülatif yatırımlara sebep olacaktır. (Çidem, 2013)

4.3.3. Kamu Borcu ve Dış Borç

Dış borçlanma, gerek kamu olsun gerek özel sektör tüm iktisadi faktörlerin, dış piyasalardan, yabancı devletlerden veya uluslararası kurum ya da kuruluşlardan karşıladığı daha sonrasında faiziyle beraber ödemek zorunda olduğu mali veya reel kaynakların hepsinin toplamını kapsamaktadır. (Kıdemli, 2018)
Farklı bir tanımlamada yurtiçi tasarrufun yatırımlara sermaye sağlamada yetersiz kaldığı durumlarda, devletin yabancı ülkelerden, kurum veya kuruluşlardan kendisine sermaye aktarımı sağlayabildiği bir ekonomik ilişkidir.

Dış borçlanma, kalkınmanın ve büyümenin finansmanında, ithal hammadde bağımlılığında, ödemeler dengesinde yaşanan açıklarda veya kamu açıklarında, askeri harcamalarda, teknoloji eksikliğinde, hızlı nüfus artışlarında, coğrafi olarak gelişen sosyal siyasi veya doğa durumlarında ihtiyacı karşılamak üzere başvurulan ekonomik finansman yöntemi olmaktadır. (İldaş, 2021)

Dış borçlanmanın detaylarına bakacak olursak genel itibariyle ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinde farklılık borçlanmanın şekli

itibariyle değişiklik göstermesine de yol açabilmektedir. Ülkenin iç sebepleri ve dış sebepleri de borçlanma da etkili olabilmektedir. Genellikle gelişmekte olan ülkeler sermaye eksiklikleri yaşadıkları için dış borçlanmayı tercih etmektedirler.

Bir diğer dış borçlanmaya yönelim ekonomik kalkınmanın finansmanı sürecinde gerçekleşir. Burada içerideki kaynaklara ek kaynak oluşturma ve dövize olan ihtiyaç aynı zamanda sağlanan geri ödeme imkanları dış borçlanmaya itmektedir. Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında kabul edilen liberal ithalat kuralları ise ülkelerin dış ticaret dengelerinde açıklara sebep olmuş ve bozulan dengenin sağlanması için hem iç hem de dış borçlanma yollarına gidilmiştir.

Madde madde sıralayacak olursak; Dış borcun iç ve dış nedenleri arasında (Doru, 2019);

- Liberal ithalat kuralları, ticaret dengesinin bozulması
- Yatırım ve finans politikaları
- Sermayenin ülkeden ayrılması ve yabancı kaynağın ülkeye girişinde azalma
- Bütçe açıkları ve ek kaynak ihtiyacı
- Savunma harcamaları
- Vadesi gelmiş borçlar
- Ülkelerin olağandışı yaşadığı (savaş, doğal afet) durumlar
- Büyük yatırım projeleri
- Tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesi

Dünya bankasının borçlanmada ise ölçüt olarak aldığı iki oran göze çarpmaktadır. Bu göstergelerden ilki borç stoğunun brüt milli gelire oranı, diğeri ise toplam borç servisinin ihracata oranıdır. Bu iki oran bir ülkenin borç ödeme kapasitesi hakkında ülkelere bilgi vermektedir. Bir başka ifadeyle ölçütlerden ilki ne kadar gelir yaratılabileceğini bizlere gösterirken ikinci ölçüt döviz kazanma durumunu bizlere anlatmaktadır. (Karagöz, 2007)

Dünya bankası ve IMF tarafından dış borç adına değerlendirmeler yapılırken bazı göstergeler kullanılmaktadır. Borçluluk sınırları ve risk unsurları bu ölçütlerle belirlenmektedir. Bunlar;

- Toplam dış borç/GSYİH, (ülkenin kredibilitesi, riskler ve borç yükünün analizinde)

- ❖ Toplam dış borç stoku/ihracat, (ülkenin borçluluk durumu, borç ödeme kapasitesi, ihracat gelirinin toplam borca uzun dönemde etkisinin analiz edilmesinde)
- ❖ Toplam dış borç servisi/ihracat, (ülkenin uluslararası likidite sorunlarının analizinde)
- ❖ Toplam dış borç faiz servisi/ihracat (dış borçlanmanın maliyetini ölçmede) kullanılmaktadırlar. (Erdil Şahin, 2012)

Kamu borcuna bakacak olursak ülkenin kamu borcunu en net tanımlayan kamu sektörü brüt borç stoğudur. Belirlenmiş bir zaman diliminde devletin doğrudan veya dolaylı bütün kurum ve kuruluşlarının dışında kalan, her şahıs, kurum ve kuruluşa ödemekle yükümlü olduğu toplam borca denmektedir. Kamu net borç stoğu (KNBS) kamu kesiminin varlıklarının da eklendiği borçluluk durumunu bizlere anlatan bir göstergedir. (Vayvada Derya, 2015)

4.3.4.Yurtiçi Kredi

Kredi nakdin veya hizmetin belirlenen sürede geri ödenmek şartıyla verilmesidir. Bankalar için önemli gelir kaynaklarından olan kredi başarılı politikalarla bankaların karlılığını arttırabilmektedir. Krediyi kullanan taraf yapılan sözleşmede anaparayı faiziyle beraber geri ödemeyi kabul ederken, kredi veren banka ise kredi veya fonu belirlenen sürede kullanmayı kabul etmektedir. Kısaca kredi fon arz edenler ile fonu talep edenler arasında güvenceye dayanan bir çeşit ekonomik anlaşmadır. (Begeç, 2015)
Literatürde son zamanlarda yaşanan finans ve bankacılık krizlerinde kredi hacminin önemli rolü bulunmaktadır. Barisitz (2003), yaptığı çalışmasında kredi hacmindeki hızlı yükselişin ekonomi için potansiyel bir risk teşkil ettiğini belirtmektedir.

Moreno (2007) ise, Güneydoğu Asya ülkelerinde gerçekleşen kredi hacmindeki artışın kriz belirtisi olduğunu söylemektedir. Örnek verecek olursak kredi hacmin GSYH oranına bakıldığında Tayland'da ve Malezya'da %70'lerden %150 ye çıktığı görülürken, Filipinler ve Endonezya'da kredi hacminin %50 civarında artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Moreno bu yükselişlerin ekonomik ve finansal kırılganlığı arttırdığını aktarmıştır. (Göçer, Mercan, & Peker, 2013)

5.VERİ ANALİZ, YÖNTEM VE BULGULAR

Yatırım bankalarının ortalama aktif karlılıklarının seçilen ekonomik kırılganlık değişkenleri karşısında nasıl etkilendiği SPSS paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme de bankalar bazında ortalama aktif karlılık verileri bağımlı değişken olarak, ekonomik kırılganlık verileri ise bağımsız değişken olarak kabul edilerek SPSS üzerinden korelasyon ve regresyon analizi yapılarak karşılaştırılmıştır.
Korelasyon analizi yapılırken Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır. Her bir bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler birbirleriyle ayrı ayrı korelasyon analizine tabi tutulmuştur.

Korelasyon analizi iki nicel veri arasında anlamlı ve doğrusal bir ilişkinin var olup olmadığını istatistiksel açıdan ölçmemize olanak sağlamaktadır. Bağıntıyı etkileyecek diğer değişkenler ve çevresel faktörler göz ardı edilmektedir.

Bilimsel araştırmalarda çıktılar genellikle p değeri kullanılarak analiz edilir ve raporlanır. Önemlilik seviyesi olarak da ifade edilen p değeri doğru kontrol hipotezi (H_0) için reddedilmesi halinde içine düşülecek yanılma payı olasılığının bir göstergesidir. İstatistiki verilerin analiz sonuçlarında H_0 hipotezi ret edilirse içine düşülecek yanılma payı hesaplanmaya çalışılır. Genel kabul görmüş tıp, ziraat, biyoloji vb. gibi bilim dalı için yapılan çalışmaların çoğunda kabul gören yanılma olasılığı 0,05-0,01 seçilmektedir. Yanılma payı 0,05'den küçük ise H_0 hipotezi reddedilir. 0,05'den büyük ise savunulan görüşler kabul edilir. (Mendeş, Subaşı, & Başpınar , 2005)

Veriler arasında anlamlı ilişki olması durumunda r değerine bakılmaktadır. r değeri korelasyon katsayısını ifade etmekte ve -1 ile +1 arasında değişecek şekilde ölçeklendirilmektedir. İlişkinin yönünün tayin edilmesinde r katsayısı, + ise pozitif yönde kısaca biri artarken diğerinin de artması ya da azalırken azalması, - ise negatif yönde etkilediğini biri artarken diğerinin değerinin azaldığı anlamına gelmektedir.

Korelasyon katsayısı (r) 0,10-0,29 arasında ise zayıf, 0,30-0,49 arasında ise orta, 0,50-1 arasında ise güçlü düzeyde bir etki vardır şeklinde yorumlanmaktadır. (Cevahir, 2020) SPSS üzerinden yapılan bir diğer analizimiz ilişkinin şekli yönü ve kuvvetini belirlemek için kullandığımız doğrusal regresyon analizidir. Bağımlı ve bağımsız veriler arasında anlamlı bir matematiksel model olup olmadığını sınamaktadır. Burada yordayıcı olarak bize anlamlılık gösteren değer R^2 değeridir. Yordayıcı değişken yordanan değişkenleri yüzde olarak ne kadar açıklamaktadır diyebiliriz.

Aşağıda enter metodu kullanılarak yapılan regresyon analizimizin örnek SPSS çıktıları yer almaktadır. Tablolar üzerindeki değerler aşağıdaki gibidir.

F: Test değeri (Modelin F değeri)

Sig: Modelin p değeri, p<0,05 ise regresyon modeli anlamlıdır

B: Sabit katsayı (sabit a katsayısı)

Beta : Optimize edilmiş beta katsayısı

t: Regresyon katsayılarının önem test değeri

R^2 (R Square) : Bağımsız değişken bağımlı değişkenleri % olarak ne kadar açıklıyor

Std. Error of the Estimate : Yapılan tahminin standart hatası

Variables Entered/Removed[a]

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	sınaivekalkınmabank, nurolbank, pashabank, gsdbank, bankpozitif, dilerbank, eximbank, standchartbank, trkalkınmaveyatırımbank, bankofamerica, isttakasbank, illerbank, aktifbank[b]	.	Enter

a. Dependent Variable: toplamborç
b. All requested variables entered.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,991[a]	,981	,933	1,5780

a. Predictors: (Constant), sınaivekalkınmabank, nurolbank, pashabank, gsdbank, bankpozitif, dilerbank, eximbank, standchartbank, trkalkınmaveyatırımbank, bankofamerica, isttakasbank, illerbank, aktifbank

ANOVA[a]

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	652,972	13	50,229	20,172	,002[b]
	Residual	12,450	5	2,490		
	Total	665,422	18			

a. Dependent Variable: toplamborç
b. Predictors: (Constant), sınaivekalkınmabank, nurolbank, pashabank, gsdbank, bankpozitif, dilerbank, eximbank, standchartbank, trkalkınmaveyatırımbank, bankofamerica, isttakasbank, illerbank, aktifbank

Coefficients[a]

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	51,345	3,721		13,800	,000
	aktifbank	1,825	1,106	2,240	1,650	,160
	bankofamerica	,108	,064	,427	1,675	,155
	bankpozitif	2,228	,281	1,904	7,931	,001
	dilerbank	-1,017	,503	-,606	-2,023	,099
	gsdbank	-,854	,196	-,668	-4,356	,007
	illerbank	1,598	,398	4,471	4,014	,010
	isttakasbank	-1,441	,364	-2,321	-3,957	,011
	nurolbank	,698	,236	,646	2,959	,032
	pashabank	,127	,088	,191	1,436	,210
	standchartbank	,561	,107	,831	5,231	,003
	eximbank	-,485	,262	-,265	-1,849	,124
	trkalkınmaveyatırımbank	1,005	,307	2,096	3,272	,022
	sınaivekalkınmabank	-7,906	1,989	-,956	-3,975	,011

a. Dependent Variable: toplamborç

Başlangıç olarak hazırlanan tablo 1 de analizde kullanılacak tüm verilerin açıklığı ve yayılımına bakabilmek adına betimleyici istatistik tablosu hazırlanmıştır. Bu tabloda minimum ve maksimum değerler ile ortalama ve standart sapmaları gösterilmiştir.
Minimum değer veri setindeki en küçük değere, maksimum değer ise veri grubunda ki en yüksek değer olarak betimleyici tabloya eklenmiştir.
X_1 , X_2 , X_3 ..... X_n, veri grubunun aritmetik ortalaması (**$\bar{x}$**) her X değerinin toplamının elde olan veri sayısına bölünmesiyle bulunmaktadır. Aritmetik ortalama önemi gereği veri setinin minimum ve maksimum değerleri arasında yer alacaktır.

$$\overline{X} = \frac{X_1 + X_2 + X_3 + \dots X_n}{N} = \frac{\sum_{i=1}^{n} X_i}{N}$$

$X_{min} \leq Ortalama \leq X_{max}$

Bir diğer tabloya eklenen dağılma ölçüsü olan standart sapma ise bir veri setinde ki değerlerin Aritmetik ortalamadan sapmalarının karelerinin ortalamasıdır. (Aloba Köksal, 2003)
*Bir sonraki sayfada kullanılan değişkenler tek bir tabloda gösterilmektedir.
Tabloda yer alan bağımsız değişkenlerden (ekonomik kırılganlık göstergeleri) Cari Dengenin GSYH'ye Oranı, Enflasyon Oranı, Bankaların Özel Sektöre Kullandırdığı Yurtiçi Kredilerin GSYH'ye Oranı, Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı WORLD BANK DATA (2022) 'dan, Brüt Kamu Borcunun GSYH'ye Oranı TÜİK (2022) ve Altıok ve Yamaçlı'nın (2021) çalışmalarından elde edilmiştir.
Bağımlı değişkenlerimiz (bankaların ortalama aktif karlılıkları) TBB (2022) istatistiki tablolarından ve bankaların isimleri BDDK (2022) toparlanmıştır.
*Tablolarda bankaların ortalama aktif karlılıkları bankaların isimleriyle geçmektedir.

Tablo 5. 2002-2020 Yılları Bağımlı ve Bağımsız Veri Seti

	YIL / DEĞİŞKENLER	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER (EKONOMİK KIRILGANLIK GÖSTERGELERİ)	Cari Dengenin GSYH' ye Oranı	-0,3	-2,4	-3,5	-4,1	-5,6	-5,4	-5,1	-1,7	-5,7	-8,9	-5,4	-5,8	-4,1	-3,2	-3,1	-4,8	-2,8	0,7	-4,9
	Enflasyon Oranı	45,0	21,6	8,6	8,2	9,6	8,8	10,4	6,3	8,6	6,5	8,9	7,5	8,9	7,7	7,8	11,4	16,3	15,8	12,3
	Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı	48,5	38,7	34,4	37,4	32,9	32,3	30,1	41,5	36,5	30,8	26,9	27,6	24,2	26,0	37,2	38,1	34,6	34,6	41,3
	Yurt İçi Kredi/GSYH	14,1	14,0	16,6	21,2	24,7	28,0	30,9	34,5	41,6	46,2	48,7	56,7	59,6	62,6	65,3	65,9	63,2	61,8	70,9
	Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı	71,5	63,6	57,7	52,1	46,3	40,3	40,9	46,5	42,8	39,2	35,8	34,4	31,8	30,9	31,4	30,7	31,6	33,8	39,8
BAĞIMLI DEĞİŞKENLER (BANKALARIN ORTALAMA AKTİF KARLILIK RASYOLARI)	Aktif Yatırım Bankası	33,9	10,7	4,8	6,4	7,7	3,2	0,9	2,4	3,8	2,1	2,7	2,0	1,4	1,2	1,3	1,7	2,1	2,2	2,4
	Bank of America Yatırım Bank	-16,9	-11,4	-35,9	0,7	-84,7	-1,5	-1,0	3,6	3,2	1,0	2,1	0,3	2,5	7,1	-3,1	18,2	27,9	19,6	11,5
	Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-14,7	8,7	7,1	8,4	2,5	3,1	2,2	1,7	1,6	0,1	1,2	1,1	-3,4	-4,7	0,9	0,4	-3,3	0,2	-2,2
	Diler Yatırım Bankası	-2,3	-1,8	-2,7	0,3	0,5	6,1	7,1	7,5	3,6	3,8	3,1	4,7	4,7	6,3	7,2	6,5	7,1	9,7	4,1
	GSD Yatırım Bankası	6,8	7,2	8,5	5,7	5,0	6,7	7,0	3,0	4,4	3,1	4,9	4,2	3,9	2,7	5,5	8,9	19,1	19,3	11,2
	İller Bankası	77,6	7,5	0,0	3,6	3,9	3,9	4,7	4,5	2,7	2,3	2,4	2,4	3,4	3,3	4,1	4,3	4,4	5,2	5,0
	İstanbul Takas ve Saklama Bankası	44,3	13,2	9,9	11,2	6,0	3,8	2,9	2,5	1,7	1,8	1,6	1,8	2,3	2,6	2,8	2,8	4,1	3,7	2,4
	Nurol Yatırım Bankası	8,3	-6,3	1,4	-2,1	-19,1	4,9	1,2	1,5	0,2	3,6	1,4	-0,1	3,2	2,6	3,4	3,5	2,7	2,2	2,7
	Pasha Yatırım Bankası	-19,1	-10,9	-13,8	-0,6	-3,6	-0,9	-12,8	-12,5	-18,1	-20,2	-7,6	-25,8	-3,1	3,2	3,3	2,2	-0,3	1,6	1,5
	Standard Chartered Yatırım Bankası	-6,2	-0,6	-2,3	2,0	-0,6	0,3	-0,2	15,3	8,7	11,3	-6,1	3,6	3,8	5,1	7,6	8,9	29,3	19,9	12,6
	Türk Eximbank	9,2	5,1	4,6	9,2	7,6	9,2	8,4	5,7	4,1	3,0	1,6	1,2	1,3	1,2	0,7	0,8	0,7	0,9	0,8
	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-46,5	-17,5	3,7	4,3	18,2	5,0	3,8	2,2	1,5	1,0	1,5	1,1	1,3	1,4	1,2	1,6	1,2	2,4	2,1
	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	4,5	1,6	2,4	3,5	2,8	3,1	2,1	2,6	2,9	2,9	3,1	2,8	2,6	2,1	2,1	2,2	1,8	1,7	1,5

Tablo 6. Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin Betimleyici İstatistik Tablosu

Değişkenler	Minimum Değer (min)	Maksimum Değer (max)	Ortalama	Standart Sapma
Cari Dengenin GSYH' ye Oranı	-8,9	0,7	-4,012	2,1859
Enflasyon Oranı	6,3	45,0	12,102	8,8537
Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı	24,2	48,5	34,407	6,0801
Yurt İçi Kredi/GSYH	14,0	70,9	43,504	19,8298
Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı	30,7	71,5	42,163	11,7376
Aktif Yatırım Bankası	,9	33,9	4,889	7,4636
Bank of America Yatırım Bank	-84,7	27,9	-2,989	24,0756
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-14,7	8,7	,574	5,1945
Diler Yatırım Bankası	-2,7	9,7	3,974	3,6232
GSD Yatırım Bankası	2,7	19,3	7,216	4,7536
İller Bankası	0	77,6	7,642	17,0087
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	1,6	44,3	6,389	9,7909
Nurol Yatırım Bankası	-19,1	8,3	,800	5,6298
Pasha Yatırım Bankası	-25,8	3,3	-7,237	9,1674
Standard Chartered Yatırım Bankası	-6,2	29,3	5,916	9,0122
Türk Eximbank	,7	9,2	3,963	3,3290
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-46,5	18,2	-,553	12,6850
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	1,5	4,5	2,542	,7351

Cari Dengenin GSYH' ye Oranının min değeri -8,9 ve max değeri ise 0,7 puan ($\bar{x}$=-4,012, ss=2,1859) aldığı bulunmuştur.

Enflasyon Oranının min değeri 6,3 ve max değeri ise 45,0 puan ($\bar{x}$=12,102, ss=8,8537) aldığı bulunmuştur.

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranının min değeri 24,2 ve max değeri ise 48,5 puan ($\bar{x}$=34,407, ss=6,0801) aldığı bulunmuştur.

Yurt İçi Kredi/GSYH min değeri 14,0 ve max değeri ise 70,9 puan ($\bar{x}$=43,504, ss=19,8298) aldığı bulunmuştur.

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranının min değeri 30,7 ve max değeri ise 71,5 puan ($\bar{x}$=42,163, ss=11,7376) aldığı bulunmuştur.

Aktif Yatırım Bankası min değeri 0,9 ve max değeri ise 33,9 puan ($\bar{x}$=4,889, ss=7,4636) aldığı bulunmuştur.

Bank of America Yatırım Bank min değeri -84,7 ve max değeri ise 27,9 puan ($\bar{x}$=-2,989,

ss=24,0756) aldığı bulunmuştur.

Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası min değeri -14,7 ve max değeri ise 8,7 puan ($\bar{x}$=-0,574, ss=5,1945) aldığı bulunmuştur.

Diler Yatırım Bankası min değeri -2,7 ve max değeri ise 9,7 puan ($\bar{x}$=3,974, ss=3,6232) aldığı bulunmuştur.

GSD Yatırım Bankası min değeri 2,7 ve max değeri ise 19,3 puan ($\bar{x}$=7,216, ss=4,7536) aldığı bulunmuştur.

İller Bankası min değeri 0 ve max değeri ise 77,6 puan ($\bar{x}$=7,642, ss=17,0087) aldığı bulunmuştur.

İstanbul Takas ve Saklama Bankası min değeri 1,6 ve max değeri ise 44,3 puan ($\bar{x}$=6,389, ss=9,7909) aldığı bulunmuştur.

Nurol Yatırım Bankası min değeri -19,1 ve max değeri ise 8,3 puan ($\bar{x}$=0,800, ss=5,6298) aldığı bulunmuştur.

Pasha Yatırım Bankası min değeri -25,8 ve max değeri ise 3,3 puan ($\bar{x}$=-7,237, ss=9,1674) aldığı bulunmuştur.

Standard Chartered Yatırım Bankası min değeri -6,2 ve max değeri ise 29,3 puan ($\bar{x}$=5,916, ss=9,0122) aldığı bulunmuştur.

Türk Eximbank min değeri 0,7 ve max değeri ise 9,2 puan ($\bar{x}$=3,963, ss=3,3290) aldığı bulunmuştur.

Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası min değeri -46,5 ve max değeri ise 18,2 puan ($\bar{x}$=-0,553, ss=12,6850) aldığı bulunmuştur.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası min değeri 1,5 ve max değeri ise 4,5 puan ($\bar{x}$=2,542, ss=0,7351) aldığı bulunmuştur.

5.1.Korelasyon Analizi

Tablo 7. Çalışmada Kullanılan Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu

Değişkenler	**Cari Dengenin GSYH' ye Oranı**
Aktif Yatırım Bankası	0,408
Bank of America Yatırım Bank	0,145
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-0,272
Diler Yatırım Bankası	0,045
GSD Yatırım Bankası	0,447*
İller Bankası	0,445*
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	0,474*
Nurol Yatırım Bankası	0,185
Pasha Yatırım Bankası	0,262
Standard Chartered Yatırım Bankası	0,182
Türk Eximbank	0,013
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-0,469*
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-0,106

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar
***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Aktif Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,408, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Bank of America Yatırım Bank rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,145, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,272, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Diler Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r= 0,045, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile GSD Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzeyde bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,447, p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile İller Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,445, p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,474, p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Nurol Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,185, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Pasha Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,262, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Standard Chartered Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,182, p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Türk Eximbank rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,013 p>0,05. H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,469, p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir , H_1 hipotezi onaylanır.)

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,106, p>0,05. H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Tablo 8. Çalışmada Kullanılan Enflasyon Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu

Değişkenler	**Enflasyon Oranı**
Aktif Yatırım Bankası	0,914***
Bank of America Yatırım Bank	-0,056
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	0,592*
Diler Yatırım Bankası	-0,416
GSD Yatırım Bankası	0,273
İller Bankası	0,924***
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	0,914***
Nurol Yatırım Bankası	0,215
Pasha Yatırım Bankası	-0,184
Standard Chartered Yatırım Bankası	-0,184
Türk Eximbank	0,289
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-0,906***
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	0,353

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Enflasyon Oranı ile Aktif Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,914 p<0,001 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Enflasyon Oranı ile Bank of America Yatırım Bank rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,056 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Enflasyon Oranı ile Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r= 0,592 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Enflasyon Oranı ile Diler Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r= -0,416 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Enflasyon Oranı ile GSD Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,273 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir,

H_1 hipotezi onaylanır.)

Enflasyon Oranı ile İller Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. ($r=0,924$ $p<0,001$ H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Enflasyon Oranı ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. ($r=0,914$ $p<0,001$ H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Enflasyon Oranı ile Nurol Yatırım rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=0,215$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Enflasyon Oranı ile Pasha Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=-0,184$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Enflasyon Oranı ile Standard Chartered Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=-0,184$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Enflasyon Oranı ile Türk Eximbank rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=0,289$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Enflasyon Oranı ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. ($r=-0,906$ $p<0,001$ H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Enflasyon Oranı ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=0,353$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Tablo 9. Çalışmada Kullanılan Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu

Değişkenler	**Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı**
Aktif Yatırım Bankası	0,621*
Bank of America Yatırım Bank	-0,030
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-0,182
Diler Yatırım Bankası	-0,294
GSD Yatırım Bankası	0,225
İller Bankası	0,590*
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	0,622*
Nurol Yatırım Bankası	0,119
Pasha Yatırım Bankası	-0,044
Standard Chartered Yatırım Bankası	0,095
Türk Eximbank	0,324
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-0,559*
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	0,172

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Aktif Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzeyde bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,621 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Bank of America Yatırım rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,030 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,182 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Diler Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r= -0,294 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır,

H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile GSD Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r= 0,225$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile İller Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. ($r=0,590$ $p<0,05$ H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. ($r=0,622$ $p<0,05$ H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Nurol Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=0,119$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Pasha Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=-0,044$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Standard Chartered Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=0,095$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Türk Eximbank rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r=0,324$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. ($r=-0,559$ $p<0,05$ H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($r= 0,172$ $p>0,05$ H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Tablo 10. Çalışmada Kullanılan Yurt İçi Kredi/GSYH ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu

Değişkenler	Yurt İçi Kredi/GSYH
Aktif Yatırım Bankası	-0,568*
Bank of America Yatırım Bank	0,597*
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-0,302
Diler Yatırım Bankası	0,724***
GSD Yatırım Bankası	0,277
İller Bankası	-0,354
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	-0,567*
Nurol Yatırım Bankası	0,319
Pasha Yatırım Bankası	0,434
Standard Chartered Yatırım Bankası	0,599*
Türk Eximbank	-0,874***
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	0,322
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-0,505*

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Aktif Yatırım rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,568 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir , H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Bank of America Yatırım Bank rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,597 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,302 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Diler Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,724 p<0,001 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile GSD Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r= 0,277 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile İller Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,354 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,567 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Nurol Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,319 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Pasha Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,434 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Standard Chartered Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,599 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Türk Eximbank rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,874 p<0,001 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=0,322 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Yurt İçi Kredi/GSYH ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,505 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Tablo 11. Çalışmada Kullanılan Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu

Değişkenler	**Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı**
Aktif Yatırım Bankası	0,795***
Bank of America Yatırım Bank	-0,473*
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	0,050
Diler Yatırım Bankası	-0,827***
GSD Yatırım Bankası	-0,136
İller Bankası	0,609*
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	0,797***
Nurol Yatırım Bankası	-0,156
Pasha Yatırım Bankası	-0,437
Standard Chartered Yatırım Bankası	-0,499*
Türk Eximbank	0,688***
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-0,629*
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	0,447

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Aktif Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,795 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Bank of America Yatırım Bank rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,473 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r= 0,050 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Diler Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,827

p<0,001 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile GSD Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r= -0,136 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile İller Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,609 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile İstanbul Takas ve Saklama Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=0,797 p<0,001 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Nurol Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,156 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Pasha Yatırım Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,437 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Standard Chartered Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,499 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Türk Eximbank rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. (r= 0,688 p<0,001 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. (r=-0,629 p<0,05 H_0 hipotezi reddedilir, H_1 hipotezi onaylanır.)

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası rasyoları arasındaki bağıntı istatistiki açıdan anlamlı bulunmamıştır. (r=-0,447 p>0,05 H_0 hipotezi onaylanır, H_1 reddedilir.)

5.2.Regresyon Analizi

Tablo 12. Cari Dengenin GSYH' ye Oranının Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	B	sh	Beta	t	F	p	R^2
Sabit (a)	-7,451	4,529		-1,645	1,409	0,373	0,786
Aktif Yatırım Bankası	1,060	1,346	3,618	,787			
Bank of America Yatırım Bank	,017	,078	,191	,222			
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-,068	,342	-,162	-,199			
Diler Yatırım Bankası	1,127	,612	1,869	1,842			
GSD Yatırım Bankası	-,100	,239	-,217	-,418			
İller Bankası	-,542	,485	-4,214	-1,117			
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	,759	,443	3,400	1,712			
Nurol Yatırım Bankası	,146	,287	,375	,507			
Pasha Yatırım Bankası	-,036	,108	-,153	-,339			
Standard Chartered Yatırım Bankası	-,071	,130	-,291	-,541			
Türk Eximbank	-,344	,319	-,524	-1,078			
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	,190	,374	1,101	,508			
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-1,817	2,421	-,611	-,750			

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

$^{***}p<0,001$ $^{**}p<0,01$ $^{*}p<0,05$

Cari Dengenin GSYH' ye Oranı ile bankaların ortalama aktif karlılıkları arasında yordayıcıların tespiti amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan regresyon analizine tabloda yer alan 13 bankanın ortalama aktif karlılıkları atanmış ve SPSS paket programı üzerinden "enter" yöntemi tercih edilerek kullanılmıştır. Bu yöntem sonucunda bağımlı ve bağımsız değişkenlerin atandığı regresyon modeli tahmin edilmiştir. Değişkenler dahilinde kurulan modelin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı gözlenmiştir. ($F(13,5) = 1,409$; $p>0,05$).

Tablo 13. Enflasyon Oranı Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	B	sh	Beta	t	F	p	R^2
Sabit (a)	7,528	1,746		4,311*	197,450	0,000	0,998
Aktif Yatırım Bankası	-,087	,519	-,073	-,168			
Bank of America Yatırım Bank	-,014	,030	-,039	-,471			
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	-,219	,132	-,128	-1,657			
Diler Yatırım Bankası	-,194	,236	-,079	-,822			
GSD Yatırım Bankası	,693	,092	,372	7,530*			
İller Bankası	,229	,187	,441	1,227			
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	-,248	,171	-,275	-1,453			
Nurol Yatırım Bankası	-,349	,111	-,222	-3,153*			
Pasha Yatırım Bankası	,057	,041	,059	1,365			
Standard Chartered Yatırım Bankası	-,066	,050	-,067	-1,310			
Türk Eximbank	,306	,123	,115	2,492			
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	-,545	,144	-,781	-3,780*			
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	,099	,934	,008	,106			

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Enflasyon Oranını ile bankaların ortalama aktif karlılıkları arasında yordayıcıların tespiti amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan regresyon analizine tabloda yer alan 13 bankanın ortalama aktif karlılıkları atanmış ve SPSS paket programı üzerinden "enter" yöntemi tercih edilerek kullanılmıştır. Bu yöntem sonucunda bağımlı ve bağımsız değişkenlerin atandığı regresyon modeli tahmin edilmiştir. Değişkenler dahilinde kurulan modelin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu gözlenmiştir. (F (13,5) =197,450; p<0,001) Kurulan modelde GSD Yatırım Bankası, Nurol Yatırım Bankası ve Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası değerleri yordayıcı rasyolar olarak görülmüştür. Kurulan model Enflasyon Oranını %99,8'lik kısmını açıklamaktadır.

Tablo 14. Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranının Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	B	sh	Beta	t	F	p	R^2
Sabit (a)	51,345	3,721		13,800***	20,172	0,002	0,981
Aktif Yatırım Bankası	1,825	1,106	2,240	1,650			
Bank of America Yatırım Bank	,108	,064	,427	1,675			
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	2,228	,281	1,904	7,931*			
Diler Yatırım Bankası	-1,017	,503	-,606	-2,023			
GSD Yatırım Bankası	-,854	,196	-,668	-4,356*			
İller Bankası	1,598	,398	4,471	4,014*			
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	-1,441	,364	-2,321	-3,957*			
Nurol Yatırım Bankası	,698	,236	,646	2,959*			
Pasha Yatırım Bankası	,127	,088	,191	1,436			
Standard Chartered Yatırım Bankası	,561	,107	,831	5,231*			
Türk Eximbank	-,485	,262	-,265	-1,849			
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	1,005	,307	2,096	3,272*			
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-7,906	1,989	-,956	-3,975*			

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranı ile bankaların ortalama aktif karlılıkları arasında yordayıcıların tespiti amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan regresyon analizine tabloda yer alan 13 bankanın ortalama aktif karlılıkları atanmış ve SPSS paket programı üzerinden "enter" yöntemi tercih edilerek kullanılmıştır. Bu yöntem sonucunda bağımlı ve bağımsız değişkenlerin atandığı regresyon modeli tahmin edilmiştir. Değişkenler dahilinde kurulan modelin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu gözlenmiştir. (F (13,5) =20,172; p<0,05). Kurulan modelde Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası, GSD Yatırım Bankası, İller Bankası, İstanbul Takas ve Saklama Bankası, Nurol Yatırım Bankası, Standard Chartered Yatırım Bankası, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası değerleri yordayıcı rasyolar olarak görülmüştür. Kurulan model Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranını %98,1'lik kısmını açıklamaktadır.

Tablo 15. Yurt İçi Kredi/GSYH Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	B	sh	Beta	t	F	p	R^2
Sabit (a)	75,371	13,096		5,755*	17,265	0,003	0,978
Aktif Yatırım Bankası	-1,186	3,893	-,446	-,305			
Bank of America Yatırım Bank	,347	,227	,422	1,532			
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	,180	,989	,047	,182			
Diler Yatırım Bankası	-,634	1,770	-,116	-,358			
GSD Yatırım Bankası	-,515	,690	-,123	-,746			
İller Bankası	1,885	1,402	1,617	1,345			
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	-1,019	1,282	-,503	-,795			
Nurol Yatırım Bankası	-,470	,830	-,133	-,566			
Pasha Yatırım Bankası	,290	,311	,134	,933			
Standard Chartered Yatırım Bankası	-,002	,377	-,001	-,004			
Türk Eximbank	-4,042	,922	-,679	-4,382*			
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	1,104	1,081	,706	1,022			
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-3,021	7,001	-,112	-,432			

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Yurt İçi Kredi/GSYH ile bankaların ortalama aktif karlılıkları arasında yordayıcıların tespiti amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan regresyon analizine tabloda yer alan 13 bankanın ortalama aktif karlılıkları atanmış ve SPSS paket programı üzerinden "enter" yöntemi tercih edilerek kullanılmıştır. Bu yöntem sonucunda bağımlı ve bağımsız değişkenlerin atandığı regresyon modeli tahmin edilmiştir. Değişkenler dahilinde kurulan modelin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu gözlenmiştir. ($F(13,5)=17,265$; $p<0,05$). Kurulan modelde Türk Eximbank değeri yordayıcı rasyo olarak görülmüştür. Kurulan model Yurt İçi Kredi/GSYH %97,8'lik kısmını açıklamaktadır.

Tablo 16. Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranının Yordayıcılarını Bulmak İçin Yapılan Regresyon Analizi Sonuçlar

Bağımlı Değişkenler	B	sh	Beta	t	F	p	R^2
Sabit (a)	50,925	7,869		6,471*	16,741	0,073	0,978
Aktif Yatırım Bankası	2,704	2,339	1,720	1,156			
Bank of America Yatırım Bank	,035	,136	,072	,259			
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası	,727	,594	,322	1,224			
Diler Yatırım Bankası	-,733	1,063	-,226	-,689			
GSD Yatırım Bankası	-,526	,415	-,213	-1,270			
İller Bankası	-,286	,842	-,415	-,340			
İstanbul Takas ve Saklama Bankası	,111	,770	,093	,145			
Nurol Yatırım Bankası	,721	,499	,346	1,446			
Pasha Yatırım Bankası	-,234	,187	-,183	-1,251			
Standard Chartered Yatırım Bankası	,162	,227	,125	,716			
Türk Eximbank	,888	,554	,252	1,603			
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası	,469	,649	,507	,723			
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	-8,104	4,207	-,508	-1,926			

Kaynak: (BDDK, 2022) **, K**uruluşlar-Bankalar

***p<0,001 **p<0,01 *p<0,05

Toplam Dış Borcun Yıllık İhracata Oranı ile bankaların ortalama aktif karlılıkları arasında yordayıcıların tespiti amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan regresyon analizine tabloda yer alan 13 bankanın ortalama aktif karlılıkları atanmış ve SPSS paket programı üzerinden "enter" yöntemi tercih edilerek kullanılmıştır. Bu yöntem sonucunda bağımlı ve bağımsız değişkenlerin atandığı regresyon modeli tahmin edilmiştir. Değişkenler dahilinde kurulan modelin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı gözlenmiştir. ($F(13,5)=16,741$; $p>0,05$).

6.SONUÇ

Hazırladığımız çalışmada Türkiye de faaliyette bulunan yatırım bankalarının ortalama aktif karlılıklarının ülkenin içerisinde bulunduğu kırılganlık durumuna göre nasıl etkilendiği hangi yatırım bankası ile hangi gösterge arasında bir bağıntı olduğu araştırılmaya çalışılmıştır. Gösterge olarak FED raporlarında ekonomik kırılganlık göstergesi olarak belirlenen Cari Denge/GSYH Oranı, Enflasyon Oranı, Bankaların Kullandırdığı Yurtiçi Kredi/GSYH Oranı, Toplam Dış Borç/Yıllık İhracat ve Brüt Kamu Borcu/GSYH Oranları kullanılmıştır. 2002-2020 yılları baz alınarak hazırlanan çalışmada SPSS paket programı üzerinden korelasyon ve regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinde enter metodu uygulanmıştır.

Yapılan korelasyon analizine göre Cari Denge/GSYH oranı ile bankaların ortalama aktif karlılıklarına r etki değerleri ve anlamlılık üzerinden bakıldığında Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasının anlamlı negatif ve orta düzeyde bağlantısı bulunmuştur. Enflasyon oranı üzerinden analiz yaptığımızda Aktif Yatırım Bankası, İller Bankası ve İstanbul Takas ve Saklama Bankası rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve çok güçlü bir bağlantı bulunmuştur. Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası için r değerine bakıldığında istatistiki açıdan anlamlı, negatif ve çok güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası rasyoları arasında ise istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve orta düzey bir bağlantı bulunmuştur.

Brüt Kamu Borcunun/ GSYH oranı üzerinden analize bakıldığında Aktif Yatırım Bankası ve İstanbul Takas ve Saklama Bankasının ortalama aktif rasyoları arasında istatistiki açıdan anlamlı, pozitif ve güçlü düzey, İller Bankasının pozitif orta düzeyde, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasının negatif orta düzey bir bağlantısı keşfedilmiştir.

Bankaların Özel Sektöre Kullandırdığı Yurtiçi Kredi/ GSYH oranının anlamlılık değerleri ve r katsayıları üzerinden çıkan sonuca baktığımızda Bank of America, İller Bankası, Standard Chartered Yatırım bankalarının pozitif ve orta düzey, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasının negatif orta düzey bir bağlantısı keşfedilmiştir. Diler Bankın pozitif güçlü düzey bir bağıntısı bulunurken, Aktif Bank, Eximbank, İstanbul Takas ve Saklama Bankasının ise negatif ve güçlü düzeyde bir bağıntısı bulunmuştur.

Toplam Dış borç/ Yıllık İhracat oranı ile bankaların ortalama aktif rasyolarının

korelasyon analizine bakıldığında Aktif Bank, İller Bankası, İstanbul Takas ve Saklama Bankasının pozitif ve güçlü, Eximbank'ın pozitif ve çok güçlü, Bank of America ve Standard Chartered Yatırım bankalarının negatif orta düzeyde, Diler bankın negatif güçlü ve Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasını negatif ve çok güçlü bağıntısına rastlanmıştır.

Yapılan regresyon analizi sonucuna baktığımızda anlamlı çıkan veriler sonucunda Cari Denge/GSYH Oranı ve Toplam Dış Borç/Yıllık İhracat Oranı ile bankaların ortalama aktif karlılıkları arasında istatistiki bir anlamlılık ve etki tespit edilmemiştir. GSD Yatırım Bankası, Nurol Yatırım Bankası ve Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası değerleri yordayıcı rasyolar olarak görülmüş, kurulan model Enflasyon Oranını %99,8'lik kısmını açıklamıştır. Diğer kurulan modelde Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası, GSD Yatırım Bankası, İller Bankası, İstanbul Takas ve Saklama Bankası, Nurol Yatırım Bankası, Standard Chartered Yatırım Bankası, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası değerleri yordayıcı rasyolar olarak görülmüş ve model Brüt Kamu Borcunun GSYH' ye Oranını %98,1'lik kısmını açıklamıştır. Türk Eximbank değeri ise Yurt İçi Kredi/GSYH'nın %97,8'lik kısmını açıklayarak yordayıcı rasyo olarak görülmüştür.

Korelasyon testine bankalar bazında baktığımızda Cari Denge /GSYH Oranının bankaların çoğunun aktif karlılığında bir etki yaratmadığı, özellikle yurtiçi krediler ile dış borç stoğunun daha fazla bankayı etkilediği gözlenmiştir.
Aktif Bank, İller Bankası, İstanbul Takas ve Saklama Bankası, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankasının göstergelerin çoğundan etkilendiği sonucuna varılmıştır.
Bu bankalar dışında kalan bankaların ise özellikle Yurtiçi Kredi/GSYH ve Dış Borç oranlarından etkilendiği gözlenmiştir.
Regresyon analizi incelendiğinde 8 bankanın Brüt Kamu Borcuyla arasında bir bağıntı olduğu, yabancı sermayeli bankaların ise göstergelerin çoğundan etkilenmediği görülmüştür.
Eximbank'ın regresyon analizinde yurtiçi kredilerden etkileniyor oluşu Eximbank'ın sermayesinin tamamen hazineye ait olması ve bünyesinde ihracat kredisi ve ihracat kredi sigorta garantisi sunan Türkiye'nin tek resmi destekli finansman kuruluşu olmasının etkisi olacağı düşünülmektedir.
Literatür taramaları esas alınarak çıkan bu sonuçlara bakıldığında sermaye yapılarının ve

sermaye yeterlilik oranlarının bankaların kırılganlık göstergelerinden etkilenme oranlarını arttırabileceğini düşünmekteyiz.

Aktifler kalemi üzerinden daha sonraları yapılabilecek çalışmalarda hangi aktif kalem unsuru özellikle göstergelerden etkilenmeyi arttırmaktadır, dikkat edilmesi gereken durumlar nelerdir gibi sorulara çalışmamızla temel teşkil edilmek istenmiş yol gösterilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Akgül, A. (2018). *Finansal Kırılganlık ve Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akın, F. (2017). Türkiye ve Seçilmiş Balkan Ülkelerinde Makroekonomik Kırılganlık: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi 3, (04)*, 88-96.

Aloba Köksal, B. (2003). *İstatistik Analiz Metodları.* İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Altıok, Ş. B., & Sürekçi Yamaçlı, D. (2021). Türkiye'de Kamu Borçlanması: 2002-2019 Dönemi İçin Dinamik Bir Analiz . *Erciyes Akademi*.

Anık, M. (2019). *Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Sosyoekonomik Kalkınmadaki Rolü ve Bir Örnek Olay İncelemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

Arabacı, H. (2018). Türkiye'de bankacılık sektörünün gelişimi (2000-2016). *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2 (3)*, 25-42.

Arslan, E., & Bora, A. (2021). Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yatırım Bankalarının Performanslarının DuPont Sistemine Göre Analizi: 2015 - 2020. *XVI. IBANESS İktisat, İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi*, (s. 301-302). İstanbul / Türkiye.

Avi, R. S., Biondi, Y., & Sunder, S. (2013). *Accounting, Economics, and Law: A Convivium.*

Aydemir, A. (2021). *Bankacılık Sektörünün Finansal Kırılganlık Açısından Analizi ve BRICS Ülke Örnekleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, S. (2018). *Minsky'nin Finansal Kırılganlık Hipotezi ve Türkiye Ekonomisini Kırılganlaştıran Unsurların Logit ve Probit Modelleri ile Analizi (1990:01-2017:08). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydoğan, E. (2004). 1980 den Günümüze Türkiye de Enflasyon Serüveni. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*.

Babaoğlu, B. (2005). *Türkiye Cari İşlemler Dengesi Sürdürülebilirliği .* ANKARA: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İstatistik Genel Müdürlüğü.

Bayraktar, Y., & Elüstü, S. (2016). Makroekonomik Kırılganlığın Ölçülmesi: Yükselen Piyasalar ve Türkiye için Karşılaştırmalı Bir Analiz. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi 5, (12)*, 10-28.

BDDK. (2022). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: http://www.bddk.org.tr adresinden alındı

BDDK. (2022). *Temel Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Mart 2022.* İstanbul: BDDK.

Begeç, E. (2015). *Yurtiçi Kredi Hacmindeki Değişimlerin Makroekonomik Büyüklüklere Etkisi: Türkiye Örneği.* Aydın.

Beshenov, S., & Rozmainsky, I. (2015). Hyman Minsky's Financial İnstability Hyothesis and The Greek Debt Crisis. *Russian Journal of Economics*, 419-438.

Birinci, Y. (bt.). *Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Büyükakın, F., & Aydın, S. (2018). Öncü Göstergelerle Finansal Kırılganlık Endeksi: Türkiye Örneği (1990-2017). *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 36*, 113-125.

Cengiz, V. (2008). Keynesyen ve Monetarist Görüşte Parasal Aktarım Mekanizması: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 115-127.

Cevahir, E. (2020). *SPSS ile Nicel Veri Analizi Rehberi.* İstanbul: Kıbele Yayınları.

Çan, H., & Okur Dinçoy, M. (2016). Kırılganlık Göstergeleri ve Kırılgan Beşli Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi 4, (22)*, 199-217.

Çidem, Y. (2013). *Enflasyon-Enflasyon Belirsizliği ve Merkez Bankası Bağımsızlığı İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.

Demirel, B., Barış, S., & Karanfil, N. (2016). Türk Bankacılık Sektörü Kırılganlık Endeksini Belirleyen Faktörler. *Bankacılar 27, (99)*.

Demirhan, D. (bt). Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Karlılık Üzerine Etkileri. *Ege Üniversitesi İİBF Dergisi*.

Doru, O. (2019). *Dış Borçların Etkileri: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

Doruk, Ö. T., & Şahintürk, Y. C. (2010, Nisan 16). *Post Keynesyen İktisat Okulu Perspektifinden Modern İktisadi Düzende Piyasa Başarısızlıkları ve Mınskyen Finansal Kırılganlık Hipotezi: 2008 Krizi Üzerine Bir İnceleme.* SSRN: https://ssrn.com/abstract=2619383 adresinden alındı

Doruk, Ö. T., & Şahintürk, Y. C. (2019). Minskyen Finansal Kırılganlık Hipotezi ve Post Keynesyen Temelleri: Teorik Bir Yaklaşım. *Sosyoekonomi 27(40)*, 105-118.

Emirkadı, Ö. (2016). Türkiye Ekonomisinde Cari Denge Açığı Yapısal mı, Konjonktürel mi? *Annual International Conference on Social Sciences.* İstanbul.

Erdil Şahin, B. (2012). Türkiye'de Dış Borç Sorunu ve Avrupa Borç Krizi'nin Etkileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi 4, (1)*, 45-54.

Erol, T. (2021). *Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Kalkınma Sürecindeki Rolü Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Kilis 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Fohlin, C. (2014, November 12). *A Brief History of İnvestment Banking from Medieval Times to the Present.* SSRN: https://ssrn.com/abstract=2524636 adresinden alındı

Göçer, İ., Mercan, M., & Peker, O. (2013). Kredi Hacmindeki Artışın Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi . *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi 18*, 1-17.

Hacıgökmen, F. (2019). Ekonomik Kırılganlıklar; G-20 Ülkeleri Üzerinde Bir İnceleme. *Politik Ekonomik Kuram 3, (2)*, 192-213.

Iannotta, G. (2010). *Investment Banking.* Heidelberg, Germany: Springer.

İldaş, T. (2021). *Dış Borçlanma ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Ekonomisi Özelinde Ampirik Bir Analiz. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi .

İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E., & Atioğlu, E. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Karlılığa Etkisinin Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi 7 (1)*, 291-311.

Işık, Ö. (2020). SD Tabanlı MABAC ve WASPAS Yöntemleriyle Kamu Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankalrının Performans Analizi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 62.

Karagöz, K. (2007). Türkiye'de Dış Borçlanmanın Nedenleri Ekonometrik Bir Değerlendirme. *Sayıştay Dergisi*.

Karahanoğlu, İ. (2017). Türk Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Aktif Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 50*, 167-186.

Karakurt, B., Şentürk, S. H., & Ela, M. (2015). Makroeknomik Kırılganlık: Türkiye ve Şangay Beşlisi Karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 13, (1)*, 283-307.

Kıdemli, M. (2018). *Özel Sektör Dış Borçlanması Üzerine Etkili Olan Bazı Temel Makroekonomik Göstergelerin Analizi: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Kayseri: Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılınç, E. C. (2021). Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Ekonomik Kırılganlık-Ekonomik Kalkınma İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 69*, 20-38.

Koç, S., Bağcı, A., & Işık, K. C. (2016). Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Performansları Açısından Değerlendirilmesi: Türkiye Ölçeği (2002-2012). *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6 (1), 227-256.

Mansuroğlu, A. (2019). *Finansal Kırılganlık ve Erken Uyarı Sistemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mendeş, M., Subaşı, S., & Başpınar , E. (2005). Bilimsel Çalışmalarda P-Değerinin Rapor

Edilmesi (P<0.01? , P<0.05? , P>0.05?). *Tarım Bilimleri Dergisi*.
Miçooğulları, S. A. (2021). *Kurumsal Yapı ve Ekonomik Kırılganlıkların Uluslararası Rekabet Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi* . MERSİN: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Morrison, A. D., & Wilhelm, W. J. (2007). *Investment Banking.* New York: Oxford Unıversıty Press.
Özdemir, O. (2019). *Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının Belirleyicileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi.* İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Öztürk, N. (2014). *Para Banka Kredi (5. Baskı).* Bursa: Ekin Basım Yayınevi.
Poyraz, F. (2022). *Türkiye'nin İktisadi ve Mali Yapısının Ekonomik Kırılganlık Göstergeleri Kapsamında İncelenmesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bankacılık ve Finans Enstitüsü.
Reis, G., Kılıç, Y., & Buğan, M. F. (2016). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*.
Sadıç, E. (2019). *Ekonomik Kırılganlık Göstergelerinin Döviz Kuru Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
Serter, G. (2015). Belediyeler Bankası'ndan İlbank A.Ş.'ye Bir Dönüşümün Öyküsü. *Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 24 Sayı 4* , 1-26.
Şen, A. (2004). *Yatırım Bankacılığı ve Sermaye Piyasaları.* İstanbul: Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi Yeterlik Etüdü.
Şenel, C., & Şekeroğlu, S. (2019). Yatırım ve Kalkınma Bankalarının Etkinliklerinin VZA Yöntemiyle Analizi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi 54 (1)*, 565-580.
Şimşek, N., Hazar, A., & Babuşcu, Ş. (2019). Türkiye'nin Finansal Kırılganlığına Etki Eden Makro Ekonomik Faktörler. *Journal of Economics and Financial Researches 1, (1-2)*, 48-74.
Taysı, K. (2020). Aktif Karlılığa Etki Eden Faktörlerin Panel Veri Analizi Yöntemiyle Belirlenmesi. *Journal of Original Studies*, 15-30.
TBB. (2022). *Bankalarımız Kitabı.* İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
TBB. (2022). *Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankalar.* İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği. Türkiye Bankalar Birliği: https://www.tbb.org.tr adresinden alındı
THE WORLD BANK. (1944, 07). *The World Bank Organization*. The World Bank: https://www.worldbank.org/ adresinden alındı
Togan, S., & Berument, H. (2011). Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler. *Bankacılar Dergisi 78*, 3-21.
TÜİK. (1926, 26 4). *Türkiye İstatistik Kurumu*. TÜİK: http://www.tuik.gov.tr adresinden alındı
Türkdönmez, C. S., & Babuşçu, Ş. (2019). Bankaların Karlılık Performansını Etkileyen Faktörler. *Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi 3 (1)*, 37-54.
Vayvada Derya, E. (2015). *Türkiye Kamu Net Borç Stoku İstatistikleri.* T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları.